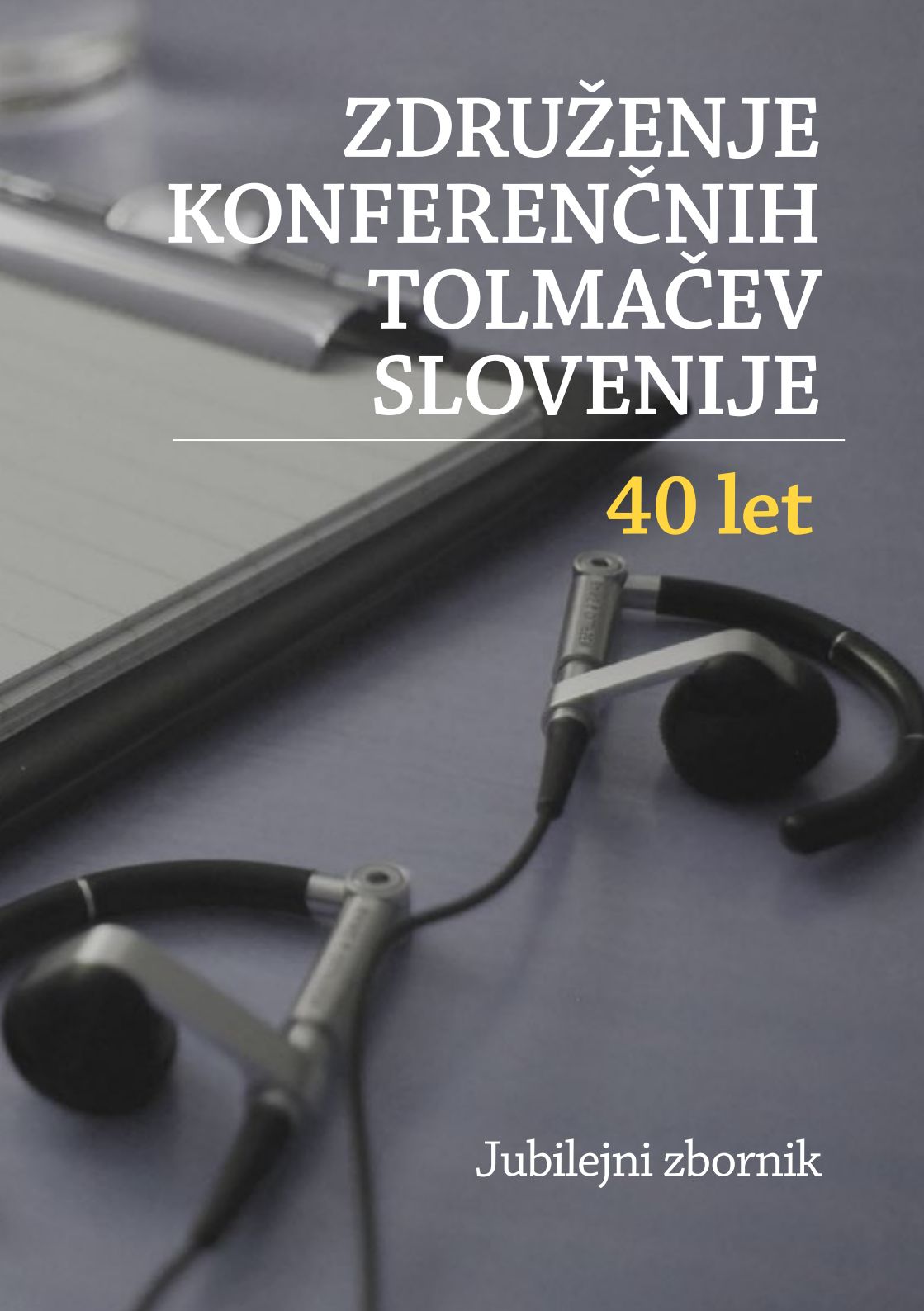

ZDRUŽENJE KONFERENČNIH TOLMAČEV SLOVENIJE

40 let

Jubilejni zbornik

Združenje Konferenčnih Tolmačev Slovenije
Slovene Association of Conference Interpreters

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

81’253(497.4)”1973/2013”(082)

ZDRUŽENJE konferenčnih tolmačev Slovenije : 40 let : jubilejni zbornik / [glavna urednica Jana Veber]. - Ljubljana : Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije, 2013

ISBN 978-961-269-924-6
1. Veber, Jana 2. Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije
265305344

ZDRUŽENJE KONFERENČNIH TOLMAČEV SLOVENIJE

40 let

Jubilejni zbornik

Vsebina

7 **Uvod**

12 **Status tolmača v prizmi zgodovine tolmačenja**
Lea Burjan

28 **Slovenščina kot konferenčni jezik**
Milojka Popović

37 **Intervju z Milanom Kučanom, prvim predsednikom Republike Slovenije**
Helena Blatnik Hauzler

45 **O razvoju znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju konferenčnega tolmačenja**
Jasmina Markič

54 **Študij prevajanja in tolmačenja v Mariboru**
Aleksandra Nuč

62 **Tolmačenje v institucijah Evropske unije**
Marjana Rupnik

66 **Tolmačenje v institucionalnem okolju: Slovenščina v Evropskem parlamentu**
Romana Mlačak

72 **Pravica do tolmačenja v kazenskih postopkih: zakonodaja in sodna praksa**
Hannah Starman

79 **O dobrih in slabih izkušnjah s tehnično opremo za tolmačenje**
Nada Prodan

89 **Angelikine zagate**
Marta Biber

95 **Kako sem tolmačil Dalajlamo oz. o tehniki konsekutivnega tolmačenja**
Peter Szabo

102 **Tudi James Bond kdaj potrebuje tolmača**
Branka Božič

106 **Nekaj mnenj naših rednih poslušalcev**

110 **Fotogalerija**

ZKTS

Združenje Konferenčnih Tolmačev Slovenije
Slovene Association of Conference Interpreters

Občni zbor 2008

Zadaj z leve proti desni: Darja Teppey, Nataša Strašek, Ksenija Malia Leban, Helena Biffio Zorko, Natalija Anić, Adrijana Štefančič, Darja Pate, Špela Urbas, Helena Blatnik-Hauzler, Tomaž Dietinger
Spredaj z leve proti desni: Urša Geršak, Bojana Rasberger-Antolič, Vera Isaković Samir Amarin, Marjola Zdravič, Marta Biber, Jana Veber, Seka Turk, Romana Mlačak, Boštjan Zmagaj
foto: osebni arhiv Tomaž Dietinger

Uvod

Poklic tolmača je prav poseben poklic. Zahteva posebne spretnosti, znanja, kognitivne sposobnosti, značajne lastnosti in tudi nemalo psihofizične vzdržljivosti. V družbi in tudi med naročniki že od nekdaj vlada precejšnje nepoznavanje našega poklica in s tem tudi nerazumevanje. Ena od glavnih zmot je, da tolmač lahko postane vsak, ki (bolj ali manj) dobro obvlada kakšen tuj jezik. V 70. letih prejšnjega stoletja pa se je redno dogajalo, da so ob visokih obiskih v Slovenijo skupaj s temi obiski pripotovali tudi tolmači za srbohrvaščino, saj je med naročniki prevladovalo mnenje, da slovenskih tolmačev ni.

Vse to je profesionalne tolmače spodbudilo k temu, da so 18. 12. 1972 v Ljubljani na svojem ustanovnem občnem zboru ustanovili Društvo simultanih in konsekutivnih tolmačev, ki se je kasneje preimenovalo v današnje Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije. Odločba o vpisu v register društev je bila izdana 22. 1. 1973, tako da smo takrat slovenski tolmači dobili svoje prvo in do danes edino stanovsko združenje.

Združenje si je od samega začetka prizadevalo za uveljavljanje našega poklica, standardov, načel in pogojev dela in osveščalo o našem delu predvsem naročnike. To vsekakor ni bilo enostavno, saj so vsako obdobje zaznamovali svojevrstni izzivi in težave, ki so bili povezani z različnimi okoliščinami.

Tako je bilo treba slovenščino najprej uveljaviti kot konferenčni jezik, saj je v 70. letih prejšnjega stoletja prevladovala srbohrvaščina. Poklic tolmačenja je bilo treba vključiti v klasifi-

kacijo poklicev in s tem omogočiti tolmačem izvajanje svobodnega poklica. Poskrbeti je bilo treba za izobraževanje in usposabljanje tolmačev tudi na naših tleh in s tem zagotoviti upoštevanje standardov, načel in pogojev dela.

Za vse to so si ves čas obstoja združenja na različnih področjih aktivno prizadevali njegovi člani. Pomembno vlogo je pri tem imela tudi podpora ljudi, ki so prepoznali pomen tolmačenja, ustreznih pogojev za kakovostno delo in težave, ki lahko nastanejo ob neupoštevanju standardov, načel in pogojev, pa naj so bili to predstavniki protokola, organizatorji srečanj in kongresov ali pa Filozofska fakulteta, ki je omogočila uvedbo lektorata o osnovnih tehnikah simultanega in konsekutivnega tolmačenja pod vodstvom članice združenja. Mimogrede, naši člani so bili od samega začetka in so še danes vključeni v izobraževanje tolmačev tako v Sloveniji kot v tujini.

Pri tem so se člani združenja ves čas zgledovali po mednarodnih poklicnih standardih, načelih kakovosti in kodeksu poklicne etike že leta 1953 ustanovljenega Mednarodnega združenja konferenčnih tolmačev AIIC (Association internationale des interprètes de conférence). Po njegovem zgledu je bil pripravljen prvi statut, pa tudi sedanji, ki je nastal, ko se je združenje odločilo prekiniti dolgoletno posredovalno dejavnost, v okviru katere so izkušeni člani v 18 letih organizirali najmanj 2200 ekip tolmačev za več kot 2200 srečanj. Ta dejavnost združenja je tudi pomembno prispevala k uveljavitvi poklica.

Če se vrnemo nazaj k posebnostim posameznega obdobja, nikakor ne moremo mimo obdobja osamosvojitve. Tu morda ni bilo v ospredju uveljavljanje pogojev, a s tem da so bili pri zgodovinskih dogodkih med, pred osamosvojitvijo in po njej zanesljivi partnerji, so člani združenja s kakovostnim delom in strokovnostjo bistveno prispevali k uveljavitvi in ugledu poklica.

Razburljivi časi za naš poklic so se nadaljevali tudi med uvajanjem tržnega gospodarstva v Sloveniji in približevanjem Evropski uniji. Takrat se je močno spremenilo izrazoslovje, saj smo od samoupravne socialistične terminologije prešli na besedišče po zgledu zahodnih tržno gospodarskih demokracij, ki ga je kasneje sooblikovala tudi terminologija Evropske Unije, ki še danes kroji usodo tudi drugih evropskih jezikov.

To obdobje je zaznamovalo članstvo Slovenije v mednarodnih organizacijah kot so Svet Evrope, OZN in OVSE, z vstopom v Evropsko unijo in zvezo NATO pa je bilo treba naš jezik še močneje uveljaviti na mednarodni ravni, saj je slovenščina postala eden od uradnih jezikov Unije, tolmačenje v slovenščino in iz nje pa je postalo nepogrešljivo pri delu Evropskega parlamenta, Evropske komisije, Sveta Evropske unije in Sodišča Evropske unije. Evropski parlament vsa svoja parlamentarna zasedanja in veliko srečanj odborov celo neposredno prenaša na spletu, tako da lahko kdorkoli kjerkoli z dostopom do spleta posluša prenos v slovenskem jeziku.

To pa je pomenilo, da se je skokovito povečalo povpraševanje po izobraženih in izkušenih tolmačih v institucijah EU. In tako se je združenje nenadoma soočilo z novo težavo – zaradi odsotnosti velikega števila tolmačev so potrebe na domačem trgu začele pokrivati neznane agencije, ki so za izvajanje storitev najemale nevešče »tolmače« brez izkušenj in pogosto brez ustreznega znanja, kar je naredilo veliko škodo našemu poklicu. Pridružili so se še neugodni trendi v gospodarstvu, ki zahtevajo najemanje po najnižji ceni, kar pa neizogibno vodi do neupoštevanja standardov, ki so tako zelo potrebni za kakovostno opravljanje tolmaškega poklica.

Čeprav se morda zdi, da je naš poklic danes manjša neznanka kot nekoč, pa vedno znova ugotavljamo, da so nenehna priza-

devanja za uveljavljanje in spoštovanje poklica, poklicnih standardov, poklicnih etičnih norm in pogojev dela, prav tako pa prizadevanja za odpravo nekaterih napačnih predstav o našem poklicu, neizogibni. Vse to pa brez stanovskega združenja, *ki zastopa poklic konferenčnega tolmača, ga spodbuja in skrbi za spoštovanje poklicnih etičnih norm, varuje interese svojih članov in služi mednarodnemu sodelovanju s postavljanjem visokih poklicnih standardov,* kot je zapisano v statutu združenja, vsekakor ne bi šlo, ali pa bi šlo bistveno težje.

Majhen prispevek k temu je tudi pričujoči zbornik ob 40. obletnici obstoja združenja. Zbornik prikazuje različne vidike tolmaškega poklica. Tako so v prvem delu zbrani bolj strokovni prispevki, ki govorijo o zgodovini tolmačenja, razvoju slovenščine kot konferenčnega jezika, izobraževanju tolmačev, tolmačenju za različne institucije in tudi o tolmačenju v strokovni literaturi, seveda pa nismo pozabili tudi na prispevek o pogojih dela. Drugi del je posvečen osebnim izkušnjam tako tolmačev kot tudi tistih, ki so pri svojem delu pogosto odvisni od našega. Črtica s sicer neresničnim, a vsekakor možnim dogodkom opisuje aktualne težave, s katerimi se soočamo tolmači v današnjih časih. Izbor slikovnega materiala je prikaz raznolikosti našega dela, za popestritev pa smo v zbornik vključili tudi najzanimivejše odgovore na anketo v povezavi z našim delom, ki smo jo izvedli med člani združenja.

K nastajanju zbornika so prispevali tako aktivni člani združenja kot tudi nekateri nekdanji člani in drugi, ki so tako ali drugače povezani z našim poklicem. Na tem mestu se zahvaljujem vsem, ki so omogočili izid zbornika, še posebej pa vsem, ki so s svojim aktivnim delom, strokovnostjo, neizčrpno energijo in dobro voljo prispevali k temu, da združenje deluje že 40 let in da je uspešno kljubovalo vsem nevihtam in pretresom, ki jih je utrpel naš poklic, in se lahko veselilo vseh uspehov na poti. Tako lahko

tudi mlajše generacije nadaljujemo z zavestjo, da s skupnimi silami lahko zagotovimo ugled in kakovost našega poklica.

Prijetno branje!

Jana Veber, predsednica ZKTS

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Kakšen naj bo tolmač in česa tolmač nikoli ne bi smel narediti v kabini?

Tolmač naj bo predvsem profesionalen. Zavedati se mora svoje vloge, pripraviti se mora na svoje delo, biti mora diskreten, nepristranski, vljuden, samoumevna je zaupnost pridobljenih podatkov. V kabini naj bi bil kolegialen, nemoteč za kolege. Ne glede na situacijo, zahtevnost dela in vsebino tolmačenja naj bi ostal zbran in miren – kar je, roko na srce, včasih lažje reči kot storiti ...

| Lea Burjan |

Status tolmača v prizmi zgodovine tolmačenja

O dragomanih, nürnberških procesih in anonimnežu 21. stoletja

Prvo logično sklepanje, ko govorimo o zgodovini tolmačenja, je, da mora biti ta skoraj tako dolga kot zgodovina jezika. Če namreč tolmačenje opredelimo kot medjezikovno posredovanje, se zdi logično, da je bil medjezikovni posrednik potreben takoj, ko sta se srečala pripadnika dveh jezikovnih skupin, dovolj raznolikih, da se nista mogla sporazumeti sama, katerih želja ali potreba pa je bila, da se sporazumeta o svojih interesih. A čeprav je bil tolmač, ki je zaradi svoje funkcije predstavljal ključni vezni člen v večjezični komunikacijski verigi, nujno potreben za uresničitev interesa, pa zaradi tega niti takrat niti kasneje ni nujno – še manj pa samoumevno – užival družbenega statusa, ki bi bil proporcionalni odraz omenjene potrebe oz. interesa. Status tolmača, ki je zgodovinsko spremenljiv, vse do danes sooblikujejo družba, njen odnos do lastnega jezika, njeni svetovni in moralni nazori, stopnja napredka in položaj v mednarodni skupnosti, v preteklosti pa sta nanj vplivala tudi etnično poreklo in socialni položaj tolmača. Pričujoči prispevek ponuja kronološki pregled svetovne zgodovine tolmačenja, pri čemer najpomembnejše mejnike v razvoju tega poklica spiralno niza okoli osrednjega

problema, to je statusa tolmača, ki skozi čas zaradi raznolikih družbenih, kulturnih, političnih in ostalih danosti uživa različen ugled.

Interes rodi dragomana

Primarni interesi, zaradi katerih so se že staroegipčanske dinastije odločale izobraževati in zaposlovati tolmače, so bili predvsem trgovinske, vojaške, upravnoadministrativne in religiozne narave. Že okoli 2500 let p. n. š. zasledimo »dragomane«, po poreklu večinoma iz dvojezičnega območja Prvega katarakta province Elephantine (pri Asuanu), ki so spremljali večino ekspedicij v Sudan in sodelovali pri trgovinskih pogajanjih v rudnikih bakra na Sinajskem polotoku. Dragomani so bili torej ljudje, ki so se znali sporazumeti s tujci in ki so istočasno prevzemali vlogo vodiča, diplomata oziroma pogajalca in vojaka. Čeprav gre za izrazito večplastno podobo prvih predstavnikov tolmaške obrti, je bil tolmač za stare Egipčane zgolj »govorec tujih jezikov«. Da ima ta opredelitev žaljivo konotacijo, dokazuje podatek, da so tolmača upodabljali v podobi grobega predpasnika iz vrečovine, torej materiala, na katerega naj bi trgovci tistega časa, ki se niso znali sporazumeti verbalno, označevali cene svojega blaga. Ta hieroglif je bil neke vrste opomin na primitivno trgovanje, ki ga ja zaznamovalo pomanjkanje zmožnosti medsebojnega jezikovnega sporazumevanja. Tak nespoštljiv odnos do tolmaškega poklica je izviral tudi iz interesa vase zaverovanih zgodnjih egipčanskih dinastij, to je zaščititi lastni jezik pred onečaščenjem zaradi stika s tujim. Pri tem je treba povedati, da so lahko bili v antičnem Egiptu častnega naziva »človek/človeško bitje« deležni izključno pripadniki lastnega naroda, vsi tujci pa so imeli predznak primitivnega in barbarskega. Na zidnih poslikavah piramid in templjev so bili tujci vedno ponazorjeni kot zaporniki ali sužnji, nikoli kot enakovredni partnerji. Še več. Tudi zapisi, ki doku-

mentirajo govore ob uradnih sprejemih tujih delegacij ne povzemajo dejansko izrečenih besed, prevedenih iz njihovega primarnega jezika, temveč so to prej besede, ki so si jih izmislili in jim jih položili v usta Egipčani, jim vdahnili rotečo intonacijo podrejenega in jih povečini popolnoma »stereotipizirali.« (Hermann, 1956/2002: 15–16). Interes kasnejših dinastij, npr. faraona Psammethicusa (663–610 p. n. š.), ki je pošiljal egipčanske dečke h grškim naseljencem ob delti Nila, da bi se naučili grščine, je bil že veliko bolj napreden, saj je nakazoval tendenco po tesnejšem povezovanju in sodelovanju z novo vzhajajočo silo sodobnega sveta.

O načinih, kako so bili izkrivljeni in popačeni govori tujcev, da bi jih v največji možni meri prilagodili superiornemu kompleksu gostiteljske kulture, pričajo tudi zgodovinski zapisi iz antične kitajske zgodovine, ki opisujejo diplomatske dogodke, na katerih se je tolmačilo. Naloga dvornih tolmačev, ki so ob sprejemih tujih delegacij, ki so prihajale obiskat in obdarovat kitajskega cesarja, poskrbeli za medsebojno razumevanje, je bila namreč zagotoviti tudi spoštovanje protokolarnih pravil cesarskega dvora. Vendar pa novejše raziskave in študije zgodovinskih spisov (Lung, 2005: 1005) razkrivajo še drugo, pomembnejšo vlogo tolmačev pri oblikovanju kitajske zgodovine. Tolmači tistega časa so namreč prevzemali tudi vlogo zgodovinarjev, s tem ko so bili njihovi govori deloma dobesedno, deloma pa referenčno integrirani v zgodovinske spise.

Grki so tolmača in prevajalca razumeli kot »osebo, ki se obnaša kot Hermes«, torej človeško bitje, ki opravlja eno od mnogih »božjih del« (tudi lingvistično) (Hermann, 1956/2002: 18). Hermes, eden izmed dvanajstih velikih bogov, ki prebivajo na Olimpu, je bil za Grke ne samo prenašalec, temveč tudi prevajalec božjih sporočil, ki bi brez njegove interpretacije ostala kriptirana, to je nejasna in skrivnostna. Vendar pa dejstvo, da je grški koncept božjo bližino in višino potisnil predvsem tolmača/prevajalca božje besede, zapisane v hebrejščini in aramejščini, ni nujno pomenilo tudi boljšega statusa za tolmače drugih, »manjvrednih« jezikov. Nemalokrat so kot tolmače zaposlili sužnje, vojne ujetnike ali prebivalce obmejnih/dvojezičnih regij, torej tudi osebe, katerih lojalnost je bila vprašljiva. V vsakdanji komunikaciji in medjezikovnem posredovanju so bili stari Grki po svojem odnosu do jezika še najbližje Egipčanom; namreč prepričani o tem, da je njihov jezik edini vreden človeštva, in preveč vzvišeni in vase zaverovani, da bi se tujih jezikov sploh učili.

Če so se Grki za komunikacijo z Rimljani morali skoraj vedno posluževati tolmača, pa na drugi strani Rimljanom komunikacija z Grki ni povzročala preglavic, saj je bil predpogoj za dobro izobraženega Rimljana, vse od pozne republike naprej, diploma iz grškega jezika. Rimljani so sicer medjezikovnega posrednika označili kot človeškega mediatorja med dvema strankama, katerega delo obsega veliko več, kot zgolj omogočanje jezikovnega sporazumevanja (Herman 1956/2002: 18), a dejstvo ostaja, da se je le malo Rimljanov in Grkov naučilo govoriti jezike narodov, katerih ozemlja so osvojili, saj bi bilo to izpod njihove časti. Stari Grki in Rimljani so potrebovali tolmače predvsem pri opravljanju administrativnih poslov z Egipčani, Sirijci, German in Kelti, nadalje pri odpravah in ekspedicijah, njihova prisotnost je bila že kar obvezna pri vojaških pohodih, občasno pa so jim bile zaupane tudi diplomatske naloge. Prisotnost tolmačev v starem Rimu je bila med drugim tudi politično implicirana, saj je državni razlog

(»raison d'etat«) narekoval, da se je treba tolmačev posluževati tudi v situacijah, ko to ni nujno potrebno, da bi tako dodatno podkrepili superiornost Rima. To je drža, ki je v okviru diplomatskih in protokolarnih srečanj na najvišji državniški ravni iz delno enakega razloga v uporabi še danes in je po mojem mnenju ne gre šteti kot negativen odnos do tolmaškega poklica, saj v svojem bistvu izraža visoko raven spoštovanja do lastnega jezika, naroda, vrednot in pomaga opredeliti in krepiti lasten mednarodni položaj.

Medtem ko je krščanska cerkev v prvih stoletjih našega štetja še gojila prepričanje, da Bog ne potrebuje tolmača za izražanje Svoje volje, se je v judovskih sinagogah začelo tolmačenje Tore iz hebrejščine v ljudstvu razumljivo aramejščino. Razlog za to je bil predvsem pragmatičen. Od babilonskega suženjstva naprej pogovorni jezik izgnanega judovskega ljudstva ni bila več biblična hebrejščina in potrebni so bili prevodi svetih besedil v aramejščino. Leta 444 p. n. š. je Ezra vzpostavil javno branje Tore in v

upanju, da bo ljudstvo kmalu spet sprejelo božjo besedo in jo razumelo, ukazal poleg branja hebrejskega besedila še ustni prevod v aramejski jezik. (Kaufmann 2005: 976). Bralcu Tore se je zato pridružil razlagalec, tako imenovani »meturgeman«, ki je tolmačil na podlagi točno določenih pravil. Ni dvoma, da je bil meturgeman jasno podrejen statusu bralca svetega besedila, oba pa sta bila „uslužbenca" skupnosti, katerih osebno dostojanstvo je bilo podrejeno spoštovanju svetega besedila. Glede izbire bralca in prevajalca so veljala določena pravila, a so bila za bralca veliko strožja. Medtem ko je moral bralec denimo vzbujati spoštovanje s svojim videzom, oblačili in vedenjem, to ni veljalo za meturgemana, ki je bil lahko nižje rasti in je smel »zgolj« prevajati, a ne brati Tore. Prevajalec je bil lahko tudi slep. Prav tako je lahko kot prevajalec deloval otrok, ki je stal poleg odraslega bralca, medtem ko nasprotno ni bilo mogoče. Status tolmača je bil hibriden. Publika ga je razumela kot „učenjaka", ki pa je imel le omejene možnosti glede prevoda samega (Kaufmann 1995: 981). Zaradi nenehne razpetosti med „biti zvest" na eni strani ter izbiranjem pravih ustreznic za prevod božjega besedila v skladu z rabinovimi nasveti na drugi, je bil njegov položaj silno neugoden. Kot že rečeno, je krščanstvo uporabo lingvističnega mediatorja pri bogoslužju in liturgiji uvedlo šele kasneje. Relativno nizek družbeni položaj tolmačev, ki so prevajali cerkvene obrede in bogoslužje v 5. st. n. š., je opredelil Sveti Epifanij, ki je pri opisovanju različnih razredov cerkvene hierarhije omenjal »eksorciste in tolmače iz enega v drug jezik« ter jih uvrstil med lektorje in pogrebnike, torej relativno nizko. (Hermann 1956/2002: 21).

Čeprav nanj naletimo že v času antike, se tolmača skozi zgodovino, vse do obdobja renesanse, le redko omenja. Po eni strani zato, ker je imela pisana beseda očitno prednost pred govorjeno in so se tako v zgodovino vpisali predvsem prevajalci. Kot drugo pa velja izpostaviti, da tolmačem kljub dejstvu, da so tolmačili med oddaljenimi kulturami, mesto, kakršno bi si v

zgodovinskih analih zaslužili, vsaj deloma ni bilo priznano tudi zaradi njihovega porekla in posledično njihove vloge v družbi – etnični in kulturni hibridi, pogosto ženske, sužnji ali pripadniki določene družbene podkaste (Delisle,Woodsworth 1995: 247).

V službi osvajalcev, raziskovalcev in diplomacije

V srednjem veku je poklic tolmača začel uživati visok ugled. Tolmači so postali v prvi vrsti občudovane osebe, kasneje pa celo člani dvora. Pomembno vlogo so odigrali kot tolmači vojnih in mirovnih pogajanj, pri trgovskih odpravah ali križarskih pohodih, vedno večji pa je bil njihov pomen pri pokristjanjevanju. Delali so v samostanih, kjer so živeli menihi različnih narodnosti in porekla, sodelovali so na koncilih in sinodah ter potovali z misijonarji in pridigarji v oddaljene kraje sveta.

Tolmači tega časa so bili velikokrat plemiškega porekla in so jim bila podeljena najvišja odlikovanja. Vprašanje je sicer, kolikokrat je bil razlog za podelitev takih odlikovanj dejansko kakovost opravljene storitve, ne pa plačilo za diskretnost. Na vsak način vemo, da je bila na nekaterih srednjeveških dvorih funkcija tolmača dedljiva, tolmači pa praviloma deležni (straho)spoštovanja zaradi znanja, ki so si ga pridobili med svojim službovanjem (Longley 1968: 2). Predpogoj za ustanovitev obeh sistemov izobraževanja tolmačev, ki ju srečamo v 17. Stoletju, je bil zagotovo interes velikih kolonialističnih sil. Zaradi vzpostavljanja in ohranjanja dobrih odnosov z Otomanskim cesarstvom, ki ni privolilo v uporabo latinščine ali francoščine med mirovnimi pogajanji z evropskimi monarhi, kot na primer Habsburžani ali Ludvikom XIV., sta si tako dunajski kot francoski dvor prizadevala usposobiti lastne tolmače. Oba sistema, Colbertov »interpretes-residents«, in približno 100 let kasneje uveden sistem dunajskih »Sprachknaben« sta imela za dolgoročni cilj nadaljnjo ekspanzijo,

osvajanje novih trgov in razvoj trgovine. Marija Terezija je ustanovila Orientalsko Akademijo na Dunaju, kjer so se kalili najboljši orientalisti in tolmači, ki so služili dunajskemu dvoru. Najbolj znan med njimi je bil Joseph von Hammer-Purgstall, katerega prevodi perzijske poezije veljajo za pionirsko delo na področju orientalističnih študij in ki je postal uradnik dvora in državnega arhiva in imel celo naziv sodnega tolmača.

Ob koncu srednjega veka, v času odkritja Amerike, so se Evropejci že dodobra zavedali pomembnosti kakovostnih tolmačev, ki so jim pomagali pri komunikaciji z radikalno drugačnimi ljudstvi, na katere so naleteli pri odkrivanju novih kontinentov. Ko se je Cortés leta 1519 odpravil proti Mehiki, se je v veliki meri zanašal na pomoč tolmačev, ne zgolj pri samem osvajanju, marveč tudi pri svojih prizadevanjih po spreobrnitvi Indijancev (Delisle,Woodsworth 1995: 255). Za ekspedicije, katerih glavni motiv in cilj so bili religiozna spreobrnitev, razmah trgovine, pridobivanje imperialne moči in širjenje ozemlja, so bili tolmači odločilnega pomena, kar pa še ne pomeni, da so bili vedno na voljo. Priljubljena metoda 16. stoletja je bila ugrabitev staroselcev, ki naj bi se v ujetništvu naučili jezika ugrabiteljev in jim v nadaljevanju pomagali kot tolmači. Ker je Kolumbu večina po tej poti rekrutiranih tolmačev poskakala čez krov, je njihove pobege v nadaljevanju poskušal preprečevati tako, da je na ladjo vkrcal tudi njihove soproge. Tudi Francisco Hernandez de Cordoba je iz Yucatana v Havano pripeljal Indijanca, ga krstil za Melchiorja in ga naučil osnov španščine, a ta je na naslednji ekspediciji proti njemu naščuval domorodce iz Tabasca in jim pomagal v napadu na Špance. Jacques Cartier je na svojem prvem potovanju v Kanado ugrabil dva Irokeza in ju odpeljal v Francijo, da bi ju naučil francosko. Ta srednjeveška dragomana naj bi mu pomagala pri raziskovalni odpravi navzgor po reki St. Lawrence, vendar pa se je njuna lojalnost končala takoj, ko so interesi njunega gospodarja prišli v nasprotje z interesi njunih sonarodnjakov (Delisle,Woodsworth

1995: 259). Na ta način se v kolonialnem kontekstu prvič manifestirata problem manipulacije in problem lojalnosti tolmača, ki sta v tem primeru motivirana z zagotavljanjem preživetja in ohranitve lastne identitete. V nekaterih primerih so sužnji s pridobitvijo tolmaškega poklica postali svobodni ljudje in včasih so domačini, ki so služili kolonialnim gospodarjem in bili dovolj spretni, da so se naučili njihovega jezika, napredovali v tolmače in dobili službo v administrativnem sistemu kolonij. Biti tolmač je torej lahko pomenilo izboljšanje socialnega statusa v takratni družbi, nedvomno pa se je opisan eksploatacijski odnos delodajalca do tolmača odražal v tolmaški etiki in lojalnosti tega časa.

Od srednjega veka dalje je zaznati večjo potrebo po tolmačih, ki se še dodatno stopnjuje z razmahom humanizma in novim zanimanjem za tuje jezike. Funkcijo tolmača v evropskem prostoru prevzemajo posamezniki, ki imajo dostop do izobrazbe in obvladajo tuje jezike. Ker vedo veliko, celo preveč, so deležni visokega spoštovanja, dobrega plačila in javnega ugleda. Iskanje pomoči pri tolmačih postane nekaj bolj vsakdanjega in zgodovina tega obdobja ponuja več referenc glede njihovega dela. V ekspedicijah evropskih raziskovalcev novega veka pa se pojavlja drug rang tolmačev, pripadnikov podrejenih ljudstev, ki si tega poklica niso izbrali, marveč je on veliko bolj izbral njih. Njihovo delo ni cenjeno, ostajajo prezrti, celo zavrženi, so enostavno nadomestljivi in predstavljajo orodje za doseganje ciljev svetovnih osvajalcev.

Od Pariza do Nürnberga

Prej kot v okviru Pariške mirovne konference po koncu 1. svetovne vojne je postalo jasno, da francoščina, ki je že v 16. stoletju izrinila latinščino in postala osrednji jezik diplomacije, ne bo zadoščala kot edini medij sporazumevanja na mednarodnih srečanjih. Od tega trenutka dalje je enakovredni položaj zavzela tudi angleščina. Prav tako se je na mednarodnih konferencah uveljavi-

la praksa, da je diplomata, ki je sedaj lahko izbiral med angleščino in francoščino, neposredno po njegovem govoru v drugi delovni jezik prevedel jezikoslovec, ki ni bil nujno član diplomatskega zbora in ga je praviloma zagotovil organizator dogodka.

Mednarodno konferenco dela v Washingtonu D.C. (1919), ki je obravnavala občutljive teme s področja nacionalnih ureditev delovnopravnih zakonodaj držav članic, lahko štejemo za pionirski eksperiment večjezične mednarodne konference. Poslovnik konference je predvidel dva uradna jezika, angleškega in francoskega, poleg tega so se na konferenci, uporabljali predvsem še španski, italijanski in nizozemski. Na konferenci se je uporabljalo konsekutivno tolmačenje in deloma šepetanje, tolmači, ki so na tem dogodku prevzeli vlogo ključnega člena v komunikaciji, pa so na oder stopali brez profesionalnih izkušenj. Od njih se je pričakovalo, da ne tolmačijo dobesedno, pač pa povzamejo govore v njihovem bistvenem sporočilu, kar je bila zelo zahtevna naloga. Sodelovanje tolmačev na tej konferenci je bilo pogodbeno urejeno, za svoje delo so prejeli dober honorar, vozovnico za 1. razred in dnevna nadomestila za vsak dan tolmačenja. Upoštevajoč dejstvo, da je sama konferenca brez predpriprav trajala 1 mesec, so bili to že skoraj prestižni pogoji, katerim sta botrovali izredna kakovost nekaterih tolmačev, izkazana že v okviru Pariške mirovne konference, in ekstremno omejeno število ljudi, ki so bili sposobni tolmačiti. Od nekoliko manj ugodnih pogojev velja izpostaviti težave z akustiko, uporabo akcentov s strani referentov in premajhno število tolmačev glede na število dogodkov, ki pa gredo vsi na račun nespretnosti in neizkušenosti organizatorja v svojem pionirskem podvigu. Tolmačenje na ILC je pomenilo demokratizacijo mednarodnega foruma, saj je delavskim krogom, ki so bili pred tem zaradi pomanjkanja lingvističnih veščin obsojeni na molk, omogočilo enakovredno komunikacijo (Baigorri-Jalon 2005: 989–990)

V času med 1. in 2. svetovno vojno je prišlo do izuma simultanega tolmačenja. Kot ura rojstva simultanega tolmačenja velja mednarodna delovna konferenca leta 1927 v Ženevi. Luč svetovnega slovesa je simultano tolmačenje vsekakor uzrlo, ko je bilo uporabljeno v Nürnberških procesih, v letih 1945/46, ter kasneje, ko so ga uvedli pri Združenih narodih.

Tolmačenje v Nürnbergu, ki je potekalo v angleški, francoski, ruski in nemški jezik, ni služilo zgolj komunikaciji med sodniki in obtoženci, kar je sicer običajno pri tolmačenju pred sodnimi organi, temveč so se preko tolmačev medsebojno sporazumevali tudi člani mednarodnega sodniškega senata, namenjeno pa je bilo tudi medijem in občinstvu. Tolmačenje ni samo občutno skrajšalo časa sojenja (tudi v tem primeru je sojenje trajalo več kot leto dni), ampak je odločilno vplivalo tudi na natančnost povedanega. Tolmaške kabine v sodni dvorani so bile nameščene tako, da so tolmači videli obtožence in sodnike. Sodniki, prostor za priče in govorniški pult so bili opremljeni z mikrofoni, udeleženci pa so lahko želen prevod spremljali preko slušalk. Prav tako so lahko tolmači z vklopom posebnega svetlobnega signala trenutnega govorca pozvali, da naj govori počasneje ali da nekaj ponovi. V vsaki kabini so delali trije tolmači, razporejeni so bili v tri skupine po 12 tolmačev, medtem ko je ena skupina delala v sodni dvorani, je druga spremljala dogajanje iz stranske sobe ali galerije, tretja skupina pa je imela prosto (Bowen 1985: 75). Sestavljanje skupin tolmačev je bila težavna naloga, saj v tem času še ni bilo jasno izdelanih kriterijev za izbor tolmačev; razen redkih izjem, so bili tudi tolmači, ki so delali v Nürnbergu, skoraj brez profesionalnih izkušenj. Da bi jim olajšali delo, so poskušali temo govorcev omejiti na približno 60 besed na minuto – hitrost narekovanja – kar pa je imelo za posledico manjšo spontanost in dinamiko posameznih govorcev.

Ker so bili Nürnberški procesi prvovrsten medijski dogodek, so v veliki meri doprinesli k popularizaciji tehnike za simultano tolmačenje. Od tega trenutka naprej se je simultano tolmačenje dokončno uveljavilo in v veliki meri izrinilo konsekutivno tehniko, ki se je uporabljala še zgolj ob slavnostnih nagovorih ali v okviru specialnih konferenc, kjer ni bilo na voljo simultane tehnike. Prva mednarodna organizacija, ki je vzpostavila stalno službo za simultano tolmačenje, so bili Združeni narodi leta 1947.

Simultano tolmačenje je v veliki meri spremenilo odnos med tolmačem in delegatom. Tolmač, ki ne sedi več za isto mizo, je postal šepetajoč glas neznanega obraza. Čeprav je bilo dolgotrajno poslušanje konsekutivnih prevodov občasno utrujajoče, celo dolgočasno, pa so delegati in tolmači sedeli za isto mizo, imeli enako dolg delovnik, zbijali iste šale in delili enake strahove, uživali v istih večerjah, koktajlih in ekskurzijah in bivali v istih hotelih, dobrih ali slabih (Longley 1968: 13). S svojo neposredno prisotnostjo, svojim znanjem, izkušnjami, profesionalnostjo, pa tudi šarmom in karizmo so tolmači v veliki meri pripomogli k vzpostavitvi prijetnega ali premostitvi napetega vzdušja med delegati. Prihod simultanega tolmačenja je naredil ta odnos manj realen. Po drugi strani pa simultana tehnika omogoča bistven prihranek časa na konferencah in razgovorih, da se govorci lahko bolje in bolj spontano izražajo v svojem maternem jeziku in da se na mednarodnih dogodkih lahko uporablja večje število jezikov, ne da bi to pomenilo dodatno »izgubo« časa.

Anonimnež 20. stoletja

Konferenčni tolmači v začetku 20. stoletja so bili posamezniki, ki so velikokrat aktivno govorili več jezikov, celo 4 ali 5, pasivno pa še nekaj več. Praviloma so izhajali iz drugih poklicev, recimo diplomatskih ali novinarskih krogov, ki so jih opravljali

pred tem in v katerih so si nabrali izjemne izkušnje, znanje in odlično splošno razgledanost. Zgodovina beleži nemalo primerov, ko je tolmaška kompetenca predstavljala odskočno desko za diplomatsko kariero – na primer za Andrewa Dicksona Whitea, ki se je od tolmača za ameriškega ministra med obiskom v Rusiji zavihtel do ambasadorja v Nemčiji in Rusiji – pa tudi primerov, ko so se v vlogi tolmačev nenadoma znašli celo visoki uradniki – tako na primer baron Sidney Sonnino, italijanski zunanji minister, ki je tolmačil za svojega predsednika Vittoria Orlanda v okviru Pariške mirovne konference (Delisle,Woodsworth 1995: 271). Čeprav niso bili nikoli tolmači tisti, ki bi vodili pogajanja za pogajalsko mizo, so bili integralni del vsakega komiteja in veljalo je, da bi bila pogajanja brez njihove prisotnosti nepopolna.

V pozna 70. leta segajo tudi začetki slovenskega konferenčnega tolmačenja, čeprav se je simultano tolmačenje v Jugoslaviji začelo že leta 1964, ko je bila v Beogradu konferenca neuvrščenih. Leta 1973 je 13 dejavnih in bodočih tolmačev ustanovilo današnje Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije, katerega namen je bil zagotavljanje profesionalnih standardov, skrb za podmladek in uveljavljanje poklica tolmača pri pristojnih delovnopravnih in socialnih institucijah države. Po uspešnih pogajanjih z Zavodom za zaposlovanje se je bilo možno kot tolmač socialno zavarovati, vseeno pa je bil poklic tolmača na takratni lestvici poklicev uvrščen še relativno nizko. Slovensko društvo se je v tem času tudi intenzivno povezovalo s sorodnimi društvi v Sloveniji, tako na primer Društvom znanstvenih in tehničnih prevajalcev Slovenije (DZTPS), z društvi v Beogradu in Zagrebu in si tako v širšem kontekstu prizadevalo za skupno utiranje poti za tolmaški poklic (Dobaj -Kovačevič 2007: 48).

Med osamosvojitvijo so tolmači odigrali pomembno vlogo pri obveščanju svetovne javnosti o dogajanju na številnih novinarskih konferencah. Slovenščina je čez noč postala konferenčni

jezik. V letih po osamosvojitvi je razvoj nekoliko zamrl, a dobil novi zagon z začetkom priprav na vstop Republike Slovenije v Evropsko unijo, ko je rekrutiranje tolmačev za potrebe evropskih institucij, njihovo izobraževanje in financiranje prevzel Bruselj, in s tem, sicer ironično, za slovenski jezik naredil več kot njegova lastna država.

Medtem ko so tolmači prve polovice 20. stoletja tvorili manjšo skupnost v evropskem prostoru, ki se je relativno dobro poznala med seboj, če ne osebno, pa vsaj po imenu, ugledu in slovesu, je danes je na običajen delovni dan pri Evropski komisiji dejavnih približno 600 tolmačev in nekaj manj (okoli 400) na plenarnem zasedanju Evropskega parlamenta. Če sta se še leta 1858 v Evropi zgodili 2 mednarodni konferenci, jih je bilo 100 let kasneje že skoraj 1500 v 26 evropskih državah in drugih kontinentih sveta. O razmahu tega poklica pa priča tudi število aktivnih članov združenja AIIC, ki se je v 25 letih (1957–1982) približno podeseterilo. Tudi v slovenskem prostoru je poklic tolmača v letih dosedanjega razvoja dosegel ugled, ki si ga glede na svojo zahtevnost zasluži. Univerze ponujajo magistrske študije na področju konferenčnega tolmačenja in doktorske študijske programe, v katerih se spodbuja znanstveni pristop na področju prevodoslovja; število študentov na omenjenih študijskih programih narašča vse od pristopa k Evropski uniji, povečuje se število aktivnih članov v najpomembnejših združenjih tolmačev, izboljšali so se delovni pogoji in upamo, da se bodo slovenski honorarji v prihodnosti izenačili s tistimi v sosednjih državah.

Vendar pa vse ni tako pozitivno. Na podlagi neustavljive tendence od klasične dvojezičnosti k deloma že pretirani večjezičnosti simultanih tolmačev, s tem povezane stroškovne ugodnosti, in zgolj navideznega ustvarjanja ugodnejših delovnih pogojev se namreč pojavlja vprašanje o kontinuiteti kakovosti tovrstnih tolmaških storitev in o tem, kakšen pomen in vlogo dejansko imajo

tolmači sodobnega časa v modernih ustanovah. Dosegljivost na gumb, tolmačenje preko video konference za potrebe globalne družbe, razosebljanje tolmača kot osebe in želja po prevzemanju lastnosti prevajalskega stroja, vse to je samo nekaj trendov in interesov, ki bodo globoko zaznamovali razvoj tega poklica v prihodnosti in ki pravzaprav vsi nakazujejo čim večjo odsotnost tolmača kot osebe in čim večjo prisotnost tolmača kot storitve. Kot je že leta 1968 zapisala Pat Longley: »Za veliko število delegatov, ki so se šele začeli udeleževati mednarodnih konferenc, so tolmači del naprave … *Pretekli odnos, ko je tolmač še sedal za mizo, fizično prisoten in bil udeležen v razpravi, je izginil in tolmač v svoji kabini, velikokrat neviden s podija, se je spremenil v glas, ki šepeta skozi slušalke. Tolmač postaja bolj ali manj anonimen, in čeprav je nujno potreben, ga na neki način »ni več«.*« Upoštevajoč navedeno, bo treba ne samo s kakovostnim delom, pač pa tudi s promocijo tolmaškega poklica, raziskovanjem njegove preteklosti in pospeševanjem razmaha prevodoslovnih znanosti zagotoviti, da bo naš poklic, ki spada med najstarejše na svetu, tudi v prihodnje in v širših krogih užival ugled, ki si ga zasluži.

Viri:

Bowen, Margaretha: *Geschichte des Dolmetschens*. V: Snell Hornby, M.: *Handbuch Translation* (1999), Tübingen Stauffenburg: 43–46.

Bowen David & Margareta(1985) *The Nürenberg Trials* (Communication through Translation) V: Meta, 30, št° 1, 1985: 74–77.

Baigorri-Jalón Jesús (2005) *Conference Interpreting in the First International Labor Conference* (Washington, D. C., 1919)«, Meta, L, 3, 2005: 987–996.

Delisle, Jean & Woodsworth, Judith (1995) *Translators through History*. Amsterdam (NL) & Philadelphia (USA): Benjamins translation library, Vol. 13.

Dobaj - Kovačevič, Jaka (2007) *Zgodovina in razvoj tolmačenja.* Diplomsko delo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.

Hermann, Albert (1956/2002) *Interpreting in Antiquity*. V: Pöchhacker, F. & Schlesinger, M., (eds.). *The interpreting studies reader.* London/New York: Routledge.

Kaufmann, Francine (2005) *Contribution à l'histoire de l'interprétation consécutive: le metourguemane dans les synagogues de l'Antiquité*. V: Meta L, 3, 2005: 972–986.

Longley Patricia E. (1968): *Conference Interpreting.* Sir Isaac Pitman & Sons Ltd., London.

Lung, Rachel & Li, Donghui(2005) *Interpreters as Historians in China*. V: Meta, L, 3, 2005: 997–1009.

Snell-Hornby, Mary & Hönig, Hans G. & Kußmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (eds) (2006): *Handbuch Translation*. Stauffenburg Verlag Brigitte Narr GmbH: Tübingen.

V članku so uporabljeni prizori iz stripa *Asterix legionar* (Didakta, 1998), prevod Aleš Berger. S prijaznim dovoljenjem založbe.

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Najlepša in/ali najbolj neprijetna tolmaška izkušnja?

Ob neki priložnosti tolmačenja na sodišču, v časih, ko sem še nosila ozka krila in petke, se potiho odkradem iz dvorane na minus dva deci in ko se prav tako diskretno vrnem, spregledam tekač na gladkem parketu in ... švist, se zložim, kolikor sem dolga in široka, dvorano preplavi zborovski ahhhhh, jaz pa že stojim in izginem v tesni montažni kabini. Ups.

| Milojka Popović |

Slovenščina kot konferenčni jezik

Morda se zdi moje prepričanje, da slovenščina v nekdanji Jugoslaviji kot jezik komuniciranja na mednarodnih srečanjih ni obstajala, nekoliko pretirano, a natančnejši pregled stanja v času od nastanka nekdanje skupne zvezne države do danes govori temu v prid.

V ustavi nekdanje skupne države je bilo zapisano, da je slovenščina enakopraven jezik z ostalimi, ki so jih govorili narodi SFRJ, in uradni jezik na ozemlju Slovenije, pa vendar na vseh funkcionalnih področjih ta jezik ni bil enakopraven, zlasti ne s hrvaščino in srbščino oz. t. i. srbohrvaščino (v nadaljevanju SH). Celo v okviru tega »umetno ustvarjenega jezika« je bilo mogoče govoriti o izrazito prevladujoči vlogi srbščine, kar jasno kaže hrvaški jezik današnje samostojne hrvaške države. Ta doživlja od osamosvojitve velike spremembe. Šele od leta 1991 lahko govorimo o slovenščini kot *de facto* samostojnem državnem jeziku Republike Slovenije.

V času nekdanje skupne države so na mednarodnih srečanjih slovenski politiki in strokovnjaki – udeleženci in celo organizatorji teh srečanj – tudi sredi Ljubljane govorili v SH (pri političnih srečanjih so bili ena redkih izjem kongresi Zveze komunistov Slovenije, na katerih smo tolmačili iz slovenščine v tuje jezike). V ilustracijo

moja izkušnja iz konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja: ob obisku veleposlanika ene od tujih držav, akreditiranega v Beogradu, v Sloveniji, je predstavnik enega od najvišjih organov takratne Socialistične republike Slovenije sredi Ljubljane obiskovalca nagovoril v SH. Jaz, ki naj bi takrat tolmačila gostu in gostitelju, sem si po nekaj uvodnih stavkih gostitelja drznila opozoriti, da lahko govori tudi slovensko, kar ga je (prijetno?) presenetilo.

Tako kot vsi udeleženci kongresov tudi tolmači prejmejo izkaznice. Te so se v preteklih desetletjih razvijale skupaj s tehniko. Na sliki je viden napredek od 70. let, ko so se uporabljali navadni papirnati kartončki, do današnjih časov, ko imajo izkaznice za vstop v določene mednarodne inštitucije celo vgrajene elektronske čipe.

V času prevlade SH v uradnem sporazumevanju (tudi) predstavnikov Slovenije na mednarodnih srečanjih smo vsi tolmači iz Slovenije uporabljali pravzaprav izključno ta jezik kot orodje sporazumevanja. To pomeni, da smo bili del ekipe tolmačev, v kateri smo iz SH tolmačili v enega od tujih jezikov. Tako je bilo na velikih srečanjih v nekdanji Jugoslaviji kot tudi v tujini, kjer smo velikokrat lahko konkurirali (tudi s kvaliteto) drugim ponudnikom iz tujine. Enako je veljalo npr. v okviru Mednarodnega centra za upravljanje podjetij v javni lasti (danes Mednarodni center za promocijo podjetij); sedež te institucije je od ustanovitve leta 1974 v Ljubljani, njegov delovni jezik (niti ne uradni) pa je bila ves čas zgolj SH. Celo danes ob *googlanju* v zvezi s to ustanovo na njenih spletnih straneh naletite na besedilo zgolj v SH in angleščini.

Le redko se je na kakšnem strokovnem posvetu zgodilo, da se je organizator na prošnjo slovenskih delegatov obrnil na tol-

mače z vprašanjem, ali bi lahko (recimo ugleden slovenski zdravnik ali profesor seizmologije) morda spregovoril v slovenščini, ker pač svojega strokovnega ugleda ni želel omadeževati s slabim znanjem SH. V takih primerih smo bili slovenski tolmači več kot dobrodošli člani ekipe tolmačev, pa čeprav smo se v tej ekipi znašli marsikdaj samo zato, ker ni bilo na voljo dovolj kolegov iz Beograda ali Zagreba. Ravno slovenski strokovnjaki so bili že takrat tisti, ki so se začeli zavzemati za uveljavitev slovenščine kot konferenčnega jezika v nekdanji Jugoslaviji. Verjetno so to počeli predvsem iz nuje, ker pač niso dovolj dobro obvladali SH, da bi lahko poslušalcem posredovali svoje znanje.

To zavedanje ali potrebo sem sama (so)doživela ob koncu 70. in začetku 80. let prejšnjega stoletja. Takratna Fakulteta za elektrotehniko Univerze v Ljubljani je namreč organizirala usposabljanja za svoje profesorje in asistente na področju računalništva. Ameriški predavatelji so jih uvajali v to novo znanstveno in tehnološko področje. Računalniki so bili takrat novost v svetovnem okviru, in pri nas ne le, da ni bilo znanja v zvezi z njimi, tudi besedišče seveda ni obstajalo. Takrat smo tolmači skupaj z udeleženci teh usposabljanj izumljali slovenske izraze za povsem nove pojme. Spomnim se, kako smo se mučili npr. z izrazom »punchcard« (ta je do danes seveda izumrl kar zadeva računalniško izrazoslovje) in se nazadnje le dogovorili, da je to »luknjana kartica« (gotovo današnji slovenisti tudi s tem izrazom ne bi bili ravno zadovoljni).

V 80. letih se je Slovenija, tako v okviru Jugoslavije kot tudi na mednarodni sceni, predvsem uveljavljala s svojimi strokovnjaki (npr. na področju medicine in specializiranega gradbeništva – gradnje avtocest in predorov), zato so na nekaterih srečanjih iz teh področij začeli uporabljati slovenščino kljub prisotnosti številnih udeležencev iz drugih delov nekdanje Jugoslavije. Tega smo bili seveda veseli tudi tolmači, vendar smo kaj kmalu ugotovili, ne le da nimamo izrazov, temveč predvsem nimamo terminoloških slo-

varjev. Takrat so nam ljudje, ki so delali v praksi (tudi na gradbiščih), pomagali tako, da so nam posredovali izraze, ki so jih uporabljali vsak dan pri svojem delu. To je bila tudi spodbuda za strokovnjake posameznih znanstvenih ali tehniških področij, da so se sami lotili sestavljanja terminoloških slovarjev. To pa tudi pomeni, da smo bili takrat tolmači v tesnem stiku z uporabniki naših storitev, da smo (so)ustvarjali specializirano izrazje in od strokovnjakov neposredno črpali znanje na posameznih strokovnih področjih. Drznem si trditi, da smo tako veliko teh področij bistveno bolje obvladali kot jih danes. Danes je delovno okolje (zlasti simultanih) tolmačev bolj "odtujeno" od neposrednih uporabnikov naših storitev, zaradi česar so morda tolmači prikrajšani za marsikatero dragoceno izkušnjo.

Sprejem Božidarja Jakca s soprogo pri Ljubljanski županji Tini Tomlje konec 70. let. Tolmači Milojka Popović
foto: osebni arhiv Milojka Popović

Zanimiv je bil razvoj slovenščine kot uradnega jezika na medicinskih srečanjih. Zlasti po osamosvojitvi Slovenije je postala

slovenščina povsem enakopravna tujim jezikom, zlasti angleškemu. Večina teh srečanj je sprva potekala v tujih jezikih, tolmačenje pa je bilo v slovenščino, vendar je slednja postajala vse redkejši konferenčni jezik, ker so medicinski strokovnjaki zelo kmalu s svojimi kolegi iz tujine začeli komunicirati skoraj izključno v angleščini. Do danes je slovenščina praktično izginila kot delovni jezik na srečanjih zdravstvenih delavcev. Nad tem in podobnimi trendi na drugih področjih bi se morda morali zamisliti.

V 80. letih prejšnjega stoletja seveda ni bilo interneta in današnjih terminoloških zbirk na njem. Takrat smo si tolmači, ko nismo mogli od organizatorjev ali udeležencev mednarodnih srečanj vnaprej pridobiti niti dokumentov niti izrazov, ki smo jih potrebovali za svoje delo, pomagali z zborniki preteklih podobnih srečanj in iz njih črpali izraze in strokovno znanje. Marsikdaj smo prispevke, ki naj bi jih tolmačili, dobili šele zvečer ob prihodu v kraj srečanja, in ni se redko zgodilo, da smo zvečer, po večerji sedli za mizo in iskali izraze v različnih jezikih – danes bi temu rekli, da smo imeli "brainstorming". Morda se zdi komu ta delovna metoda danes nenavadna in zastarela, vendar smo ob tem delovali kot dobro povezan tim, se med seboj zbliževali in tudi zaradi neposrednega stika z uporabniki naših storitev širili védenje o našem poklicu.

S težavami smo se tolmači srečevali tudi, ko smo iz slovenščine tolmačili v tuje jezike, predvsem v zvezi s terminologijo na področju takratnega družbenopolitičnega sistema socialističnega samoupravljanja. Za ta koncept je marsikje v tujini vladalo precejšnje zanimanje, a je v njem mrgolelo izrazov, ki jih pred tem pravzaprav nismo poznali. Najprej je bilo treba prvotno srbohrvaško terminologijo prevesti v slovenščino (menda jo je Kardelj prvenstveno ustvarjal v SH), nato pa v tuje jezike. Ko sem se prvič srečala s pojmi, kot so združeno delo, podružbljanje, temeljna organizacija združenega dela ali skupna jedra v izobraževanju, sem se spraševala, kaj vse to sploh pomeni, kaj šele, kako bi se to

vse reklo v tujem jeziku. Prevajanja vseh teh izrazov so se seveda lotili v okviru političnih organizacij tedanje skupne države, kjer so ponekod imeli svoje prevajalske oddelke, drugje pa so se tega lotili kar sami politični oz. "družbeni" delavci. Večinoma je šlo za dobesedno prevajanje, ki seveda tudi tujcem ni veliko pomenilo. Poleg "samoupravne" terminologije smo se takrat srečevali tudi s specifičnimi izrazi, povezanimi z gibanjem neuvrščenih držav (ti so seveda obstajali skoraj brez izjeme zgolj v srbohrvaškem jeziku, saj so v okviru tega gibanja vsi predstavniki nekdanje Jugoslavije, tudi Slovenci po rodu, uporabljali poleg tujih jezikov le ta "skupen jugoslovanski" jezik). Po osamosvojitvi je vsa ta terminološka šara začela izginjati iz slovenskega jezika in današnji mlajši kolegi imajo pri tolmačenju kar nekaj težav, ko naletijo na izraze iz tistega časa in področja.

Podoben je bil položaj v zvezi z vojaško terminologijo in slovenskim jezikom v diplomaciji. Slovenščina seveda v času SFRJ ni bila jezik poveljevanja niti "uradnega" komuniciranja. Slovenski, pa tudi makedonski fantje, da ne omenjam pripadnikov albanske manjšine s Kosova, so morali zelo hitro osvojiti vojaške izraze v SH, pa tudi pogovorni jezik, če so hoteli "obstati" v takratni vojski. Pravi razvoj slovenske vojaške terminologije se je začel šele po osamosvojitvi, nov zagon pa je menda dobil leta 2004 z vstopom Slovenije v NATO.

Tudi v diplomaciji je slovenščina prav zaživela šele po osamosvojitvi, čeprav je v nekdanji Jugoslaviji Slovenija imela dveliko "kadrov" v tedanji zvezni diplomatski službi. Že pred osamosvojitvijo je vendarle bilo nekaj poskusov, da v sodelovanju s takratnim republiškim protokolom tudi tolmači prispevamo k razvoju slovenskega izrazja v diplomaciji, ta prizadevanja pa so seveda doživela velik zagon po letu 1991, ko je Slovenija postala stalnica na mednarodnem parketu.

Pomembno vlogo v mednarodnem komuniciranju so slovenski tolmači opravili v času osamosvojitvene vojne. Predvsem na rednih tiskovnih konferencah so v svet posredovali dogajanje doma in našim uradnim predstavnikom stali ob strani, ko so se srečevali s tujimi državniki.

tečaj o osnovah, metodi in tehniki pogovornega konsekutivnega in simultanega prevajanja

MAGISTRAT LJUBLJANA
KONGRESNI TURIZEM
61000 LJUBLJANA, MESTNI TRG 4/I
TELEFON: 21-671
TELEX: 31238 MAGRAT

UDELEŽENEC: Milojka POPOVIČ

JE USPEŠNO OPRAVIL TEČAJ O OSNOVAH, METODI IN TEHNIKI POGOVORNEGA KONSEKUTIVNEGA IN SIMULTANEGA PREVAJANJA IZ ANGLEŠČINA JEZIKA

LJUBLJANA, DNE 28. 7. 1972

JEZIKOVNI VODJA
Dr. NIKOLAJ SALNIKOW

VODJA TEČAJA
Dr. JOSEF FÄRBER

V začetku 70. let je bilo v Ljubljani ustanovljeno podjetje Magistrat, ki je med drugim organiziralo različna srečanja v Ljubljani. Vodila ga je Božena Zakrajšek, ena od ustanovnih članic združenja, ki je kmalu ugotovila, kako težko je najti tolmače, ki bi lahko tolmačili na mednarodnih srečanjih. Na njeno pobudo, ob podpori Protokola Republike Slovenije, so julija 1972 in januarja 1973 v Ljubljani organizirali prvo usposabljanje za bodoče tolmače. Pri tem so sodelovali profesorji Inštituta za tolmačenje v Gradcu. To bi lahko imenovali sploh prvo usposabljanje na področju tolmačenja na slovenskih tleh.

Nič kaj bolje kot na zgoraj opisanih področjih se slovenščini ni godilo, kadar govorimo o klasični "konferenčni terminologiji". V mislih imam izraze, ki se pojavljajo na vseh mednarodnih srečanjih (npr. ang. izrazi rapporteur, huissier, teller, drafting committee itd.). Te smo tolmači predvsem po osamosvojitvi začeli sistema-

tično razvijati, kar je še zlasti postalo nujno po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, še vedno pa se zdi, da pri nekaterih izrazih bodisi ni enotne in usklajene terminologije med vsemi institucijami EU (npr. angleški izraz amendment običajno v Evropskem parlamentu prevajajo kot predlog spremembe, v Odboru regij in na Svetu pa kot amandma) ali sploh še ni ustreznih prevodov (npr. huissier se v EP prevaja kot parlamentarno osebje, v nekaterih kontekstih ta izraz prevajajo celo kot hostese/hostesniki ali pa dvoransko osebje). Podobna dilema je pri angleški besedi teller, ki jo slovenščina pozna iz bančništva (oseba, ki dela na bančni blagajni, torej blagajnik), v konferenčni terminologiji pa se še vedno "lovimo" med več izrazi, ki pa vsi pomenijo osebe, ki skrbijo za pravilen potek volitev (od evidentiranja oddanih glasov in skrbi za volilno skrinjico, do štetja oddanih glasov – pri tem je morda štetje tisto, ki ga prvotni angleški izraz poudarja).

Danes je slovenščina resnično uveljavljena kot enakovredna drugim uradnim ali delovnim jezikom večine mednarodnih srečanj doma in v tujini. Velik razmah je seveda doživela po vstopu Slovenije v Evropsko unijo leta 2004. Za razliko od pretekle prakse danes tudi tuji organizatorji, ki organizirajo svoja srečanja pri nas, kot enega od uradnih oz. delovnih jezikov uporabljajo slovenščino. To velja tako za mednarodna strokovna združenja, npr. Mednarodno združenje zobozdravnikov, pa tudi za organizacije, kot so Svet Evrope, Evropska komisija, Evropski parlament in druge. Slovenska strokovna terminologija intenzivno doživlja nov zagon, zlasti v okviru EU. Na nekaterih področjih se v jezik posameznih strok vračajo dolgo časa zanemarjeni, da ne rečem pozabljeni izrazi, ki so jih v preteklosti izrinili srbohrvaški termini, na drugih pa strokovnjaki lingvisti intenzivno razvijajo strokovno izrazje. Na voljo je precej novih virov, zlasti spletnih, kot so terminološke zbirke IATE, EUR-Lex ipd. Na mnogih spletnih straneh je mogoče najti ne samo slovenske izraze, temveč tudi vsebinske predstavitve posameznih pojmov, kar je v veliko

pomoč tudi tolmačem. To velja tudi za mnoge "interne" terminološke slovarje, ki nastajajo v ožjem krogu posameznih strok in izhajajo iz slovenščine.

Kljub vsej potrebni skromnosti lahko sklenemo, da s(m)o slovenski tolmači v preteklosti, zlasti po osamosvojitvi Slovenije, odigrali kar pomembno vlogo pri razvoju in uveljavitvi slovenščine v mednarodni komunikaciji. Danes imamo veliko boljše delovne pogoje za to, tudi izobraževanje tolmačev že nekaj let poteka na več visokošolskih ustanovah doma in v tujini (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Inštitut za tolmačenje v Gradcu, Univerza v Trstu). Prihodnost slovenščine kot konferenčnega jezika bo odvisna od strokovno podkovanih tolmačev, ki bodo pri poslušalcih vzbujali zaupanje, ne pa dvoma, zlasti pa od odločenosti naših predstavnikov, da jo suvereno in dosledno uporabljajo v mednarodni komunikaciji. Tu nekatere med njimi čaka še nekaj naporov, pa naj to priznajo ali ne.

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Kaj najraje počnete, medtem ko tolmačite?

Če tolmačim konsekutivno, nimam časa za nič drugega, pri simultanem tolmačenju pa se medtem ko kolegi delajo, sproščam z igranjem sudokuja, reševanjem križank in zlasti poslušam, poslušam in se učim.

| Helena Blatnik Hauzler |

Intervju z Milanom Kučanom, prvim predsednikom Republike Slovenije

Ljubljana, 12.12.2012

Spoštovani gospod Kučan, hvala, ker ste pripravljeni odgovoriti na nekaj vprašanj, zlasti v zvezi s tolmačenjem in izkušnjami s tolmači. V kratkem bo Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije slavilo svojo 40. obletnico obstoja in ob tej priložnosti želimo pripraviti zbornik o svojem delu in zgodovini ZKTS-ja.

V svoji dolgoletni politični dejavnosti, v kateri ste zasedali tudi najvišjo funkcijo v samostojni Republiki Sloveniji, funkcijo predsednika republike, ste imeli pogosto opravka s tolmači. Gotovo ste si izdelali podobo tolmaškega dela, saj ste sodelovali s tolmači že v času, preden je Slovenija postala samostojna in nam lahko posredujete svoje videnje naše dejavnosti. Prosim, povejte, kakšni so bili vaši prvi vtisi o delu tolmačev, ki ste jih zbrali že pred mnogimi leti, in kako ste vi dojemali to delo?

Najprej se spodobi, da vam čestitam ob 40. obletnici. Ta častivreden jubilej govori ne le o vitalnosti ZKTS-ja, pač pa tudi tolmaškega dela, ki ohranja svoj pomen kljub dejstvu, da se angleščina uveljavlja vse bolj kot sodobna »lingua franca«.

Delo tolmačev mi je nadvse koristilo v letih razpadanja Jugoslavije, torej že pred letom 1990 in tudi kasneje. Takrat je bilo treba v svetu, ki ni bil naklonjen niti razpadu Jugoslavije niti nastajanju novih držav na njenem ozemlju, torej tudi ne osamosvajanju Slovenije, sogovornikom čim bolj natančno razlagati procese, ki so povzročili razpad nekdanje skupne države tako, kot sem jih razumel jaz kot eden aktivnih udeležencev teh procesov. Natančno tolmačenje je bilo takrat temeljni pogoj za to, da sta se moja misel in moje videnje tudi v odtenkih, ki so bili takrat zelo pomembni, prevedla v jezik sogovornika. Razen tega je imel pogovor preko tolmača še to prednost, da sem lahko pri konsekutivnem tolmačenju razmišljal o tem, kar je povedal sogovornik in pripravljal svoj odziv na njegova razmišljanja in vprašanja. Skratka, mislim, da je imel pogovor preko tolmača vrsto prednosti. Veliko pa je bilo vredno dejstvo, da je že takrat Slovenija premogla odlične tolmače, na katere sem se lahko v celoti zanesel. Med govornikom in tolmačem mora obstajati nekakšno zaupanje, da je prevod natančen in takšen, kot si ga želiš.

Nam lahko na osnovi teh izkušenj zaupate, kakšen bi naj bil po vašem mnenju profil uspešnega in kvalitetnega tolmača?

O tehničnem vidiku težko kaj rečem, razen da je popolno obvladovanje jezikov, vseh njegovih fines in zlasti sledenje razvoju jezika, bistven pogoj za profesionalno delo. Glede sodelovanja pa je po moji izkušnji potrebno ne le dobro poznavanje materije pogovora, temveč tudi dobro poznavanje človeka, ki ga prevajaš, neko intimno razmerje zaupanja med tolmačem in človekom, ki ga tolmači zato, da pridejo do izraza finese, ki morda v običajnem

pogovoru niti niso tako pomembne. Če tolmač pozna način razmišljanja in stališča tistega, ki ga tolmači, tudi mimogrede popravi kakšen njegov zdrs. Včasih sem naredil kakšno napako, narobe uporabil kakšno ime, izraz ali datum, tolmač pa je to mimogrede in neopazno popravil. Za to sem bil seveda hvaležen. In to je bistvo tega kar pravim, da sem se lahko na naše tolmače zanesel.

Se je vaš pogled na dejavnost tolmača v letih spremenil, saj dolga leta uporabljate njihove storitve? Na boljše ali slabše?

Ne, moj odnos je ostal enak. Sem pa sedaj bistveno manj aktiven in tako so tudi moje potrebe po tolmačenju manjše in niso primerljive z obdobjem ob koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih letih, v času mojih mandatov v predsedstvu Republike Slovenije in kasneje v vlogi predsednika Republike Slovenije. Takrat je bil nabor tolmačev ožji, kot je najbrž danes, čeprav je kvaliteta ostala vrhunska. V mojem spominu ostajajo visoko zapisane zlasti tolmačke, ki so mi takrat pretežno pomagale, med njimi zlasti Tanja Kolenc - Koprivc, Vika Premzl, Marjola Zdravič, tudi Vi gospa Helena, pa Doris Debenjak in druge. Težko bi naštel vse, ne da bi katero pozabil. Bile so tako rekoč sodelavke, ne le tolmačke. Kasneje se jim je pridružil še Uroš Peterc, s katerim sem nato dolga leta sodeloval tako pogosto, da je že kar uganil, kaj bom povedal in kaj sem imel v mislih.

Potreba po kvalitetnem tolmačenju v javnem mednarodnem življenju ostaja, ne glede na to, koliko človek sam obvlada tuje jezike. Pogovor preko tolmača ima svoje prednosti. Lahko, da ima tudi kakšno pomanjkljivost, toda ko gre za uradne pogovore, kjer je pomembna vsaka beseda, njeno pravilno razumevanje, včasih tudi intonacija, je pogovor preko tolmača ne le koristen, pač pa tudi nujen.

Pravzaprav ste s tem že odgovorili na vprašanje, ki sem ga želela postaviti, namreč kakšen je po vašem mnenju pomen tolmačenja na državniških dogodkih?

Ko gre za tako pomembne stvari, kot je interes države, predstavljanje stališč svoje države, njenega položaja in interesov sogovornikom ali pa obramba pred agresivnim nastopom, je tolmačenje vsekakor velika prednost, zlasti na uradnih pogovorih, pa naj gre za konsekutivno ali simultano tolmačenje. Posebno pomembno se mi je vselej zdelo tudi prevajanje dokumentov, govorov, referatov, intervjujev. Vsega tega je bilo veliko.

Otto von Habsburg na obisku pri predsedniku Kučanu, tolmači Helena Blatnik-Hauzler.
foto: osebni arhiv Helena Blatnik-Hauzler

Spominjam se, da smo v prvih letih samostojnosti kljub formalnemu prevodu v angleščino poskušali besedila tudi »poangležiti«. Spominjam se zlasti pokojnega Naceta Goloba, ki je dolga leta živel v New Yorku. Prebiral je že prevedena besedila ter jih »angležil«, bogatil s frazami in besedami diplomatskega jezika.

Ni bil edini, ki nam je tedaj pomagal. Naši prevajalci so se takrat zelo trudili, da so sledili razvoju jezika in se prilagajali potrebam. Če je danes izbor tolmačev zelo širok, je to dokaz, da je potreba po tolmačenju in prevajanju velika.

V lepem spominu mi je ostal velik entuziazem, ki sem ga takrat vselej znova odkrival pri prevajalcih in tolmačih v letih osamosvajanja in v prvih letih samostojnosti. Toda ne le pri njih, temveč pri vseh Slovencih. Z njim smo izražali svoje zadovoljstvo in privrženost ideji in projektu nastajanja svoje države. Takrat smo se z njo istovetili. Takrat ni bil problem zaprositi za tolmačenje, nihče ni gledal na dneve ali ure, bila je velika pripravljenost žrtvovati marsikatero noč, dan ali vikend. Imel sem občutek, da se je takrat prevajanje razumelo tudi kot svojevrstna čast. Čutili smo, da smo vsi vpeti v velik projekt, da vsak opravlja svojo nalogo. Do danes je ta občutek znatno popustil, tudi časi so se spremenili. Ni več navdušenja, ni pravega motiva za tak entuziazem.

Kakšna je vloga in kaj odlikuje dobrega tolmača?

V tolmačih, pretežno so to bile ženske, sem vselej videl sodelavke, da ne rečem celo tovarišice. Da so ostale anonimne, da je bil v ospredju predvsem njihov glas, ne človek, je velika odlika. Ne vem, če sem znal to vedno izraziti, toda trudil sem se, da tolmači niso imeli občutka, da so le privesek, dodatek, rekvizit pogovora, temveč njegov sestavni del, moji sodelavci, tovariši, navsezadnje tudi moji prijatelji. Ni nenavadno, da sem Uroša Peterca zadnja leta imenoval že kar sinko. Biti z vsem znanjem na razpolago, pa vseeno ostajati v ozadju, to je treba znati in je vredno vsega spoštovanja.

Gotovo ste imeli opravka z zelo pestrim izborom tolmačev za različne jezike. Ste bili pretežno zadovoljni z njihovim delom? Ste imeli kdaj težave s tolmači, ki niso opravili svojega dela, kot bi morali?

Ne, na srečo se to ni dogajalo. Morda je bil kak stavek, kakšna misel drugače intonirana, kot sem hotel. Takrat sem to pač popravil, toda ne tako, da bi posegel v strokovno, profesionalno avtoriteto tolmača. Tih dogovor med nami je dovoljeval, da se kaj popravi, ne da bi to pomenilo podcenjevanje tolmača. Naj omenim, da so bile med tolmači tudi zelo visoke osebnosti, npr. sedanji kardinal dr. Rode, ki je, preden je postal nadškof in kardinal, pogovore s papežem Janezom Pavlom II. med njegovim prvim obiskom v Sloveniji tolmačil kot papežev prevajalec, na moji slovenski strani pa je to vlogo opravljala Tanja Kolenc - Koprivc. Kako velik pomen prevajalskemu delu pripisujejo tudi moji drugi ugledni sogovorniki, sem se imel priložnost dostikrat prepričati v stikih na najvišji državniški ravni.

Ste kdaj izrazili željo za sodelovanje z določenimi tolmači in zakaj?

V letih sodelovanja se človek navadi na določene ljudi, in če je bilo možno, sem se za pomoč obrnil nanje, še zlasti, če sem menil, da jim bo to delo v zadovoljstvo. Nisem pa odrekal sodelovanja z novimi tolmači. Tako sem spoznaval mnoge, ki so opravljali to delo na visoki profesionalni ravni. Člani ZKTS-ja so se vselej odzvali, če je le bilo mogoče.

Ste morda opazili posebno značilno vedenje kolegov državnikov, ko je bil prisoten tolmač?

Zasebni pogovori so običajno potekali neposredno, brez tolmačev, so pa obsegali zlasti teme iz zasebnega življenja in so bili

zato tudi bolj sproščeni. Toda ko so se začeli uradni pogovori in so postali pogovori natančni, so bili prisotni tolmači. Pri nikomer, pa naj je šlo za državnike, kot so Mitterrand, Kohl, Genscher, za monarhe Španije, Švedske, Danske, Nizozemske, Luksemburga, Lihtenštajna ali pa predsednike, s katerimi sem gojil prijateljske odnose, kot so Havel, Kwasniewski ali Göncz, nisem nikoli opazil razlik v obnašanju. Ni bilo podcenjevanja prevajanja ali zadreg. Tako kot jaz so tudi oni imeli praviloma svoje prevajalce.

Srečanje Bush-Putin na Brdu, tolmači Uroš Peterc.
foto: Bobo

Tehnika napreduje z bliskovito naglico. Izdelali so že vrsto strojev, ki opravljajo delo prevajalcev in so danes vse bolj razširjeni. Bi si lahko predstavljali, da bi delo tolmača prevzel stroj?

Jaz ne, morda pa si bo kakšna generacija za mano to lahko privoščila. Saj veste, neposredni, osebni živi stik je nekaj povsem drugega in nadvse pomemben. Včasih je možno že iz mimike tolmača zaznati, da gre za občutljivo temo in da je treba še posebej

skrbno izbirati besede. Stroj tega ne pokaže. Kot rečeno, zame bo vselej v ospredju človek in v tolmačih, s katerimi sem sodeloval, sem vselej videl sodelavca, ne le tolmača in še zlasti ne človeškega stroja.

Hvala za sodelovanje!

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Opišite kakšne nenavadne, zanimive, smešne tolmaške prigode?

Osebno izjemno rada konsekutivno tolmačim „na terenu". Priložnost za to so različne misije, kot jim rečemo v žargonu, oziroma obiski inšpektorjev za različna področja, kot so kmetijstvo, veterina, poraba sredstev iz skladov EU in podobno. Takšno tolmačenje je povsem drugačno od dela v tolmaških kabinah, ko se, na primer, ves dan razpravlja o na videz suhoparnih paragrafih evropske zakonodaje. Na terenu se ugotavlja predvsem izvajanje te zakonodaje. Šele takrat imamo priložnost videti, da morajo konkretni ljudje določbe te zakonodaje tudi upoštevati in izvajati ter kakšne zagate lahko to povzroča. Takšno tolmačenje ne zahteva le posebne vsebinske priprave, temveč tudi posebno opremo. Ob kmetijskih inšpekcijah, denimo, so del obvezne opreme gojzarji ali gumijasti škornji, kavbojke in anorak, saj tolmačimo tudi v hlevih, na gmajnah in v sadovnjakih, med kravami in kokošmi, na visokogorskih kmetijah in malih družinskih sirarnah ... Včasih pri „upravičencih" do kmetijskih plačil ugotavljamo, ali „pristojni organi" ustrezno odmerjajo zemljišča, med drugim z metodo ponovne izvedbe meritve. To je videti tako, da njivo meri predstavnik našega pristojnega organa, za njim inšpektor EU, za njima pa teče še tolmačka z obvezno beležko in svinčnikom v roki. Potem začne deževati in prava umetnost je stati na razmočeni njivi, držati dežnik in beležko, si zapisovati slišano in nato še ustrezno in dovolj glasno tolmačiti. Precejšnji terenski „multi-tasking", ni kaj.

| Jasmina Markič |

O razvoju znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju konferenčnega tolmačenja

Pat Longley je paradoksalno trdila, da je tolmačenje eden od najstarejših in eden od najmlajših poklicev (1968: 1). Tolmač* se pojavi že v prazgodovini, o tem pa nimamo materialnih dokazov, kajti glas ni pustil sledi za seboj (kar ustreza latinskemu reku *verba volant, scripta manent*, ki pa danes v obdobju sodobnih tehnologij ne velja več). Začetki tolmačenja so povezani z nastankom artikuliranega govora in segajo daleč v zgodovino, v obdobje, ko so se plemena začela bojevati in pogajati, povezovati in izmenjavati dobrine ter komunicirati med seboj.** Tolmačenje, kot ga po-

---

* Slovenska beseda tolmač (tolmačka, tolmačiti, raztolmačiti) ustreza tujki interpret (špan. *intérprete*, angl. *interpreter,* franc. *interprète*). Slovanska oblika *tblmačb je prevzeta iz turških jezikov (dilmaç, tilmaç »tolmač«) (Snoj, 1997: 673). Beseda interpret je tujka, prevzeta iz nemščine (*Interpret*), ta pa iz latinske besede *interpres* »posrednik, tolmač, razlagalec«, kar je verjetno sestavljeno iz lat. *Inter* »med, vmes, v« in besede sorodne s *pretium* »cena« (Snoj, 1997: 187) ali pa iz lat. *interpartes*, posrednik med dvema stranema. Prvotno interpret pomeni trgovski posrednik.

** Domnevno prvi dokument, ki priča o obstoju tolmačev, izhaja iz Egipta, iz tretjega tisočletja pred našim štetjem. Gre za relief v Elefantini, kjer je na grobnici princa upodobljen »delovodja tolmačev« (León 2000: 274).

znamo danes, se je začelo uveljavljati kot poklic šele proti koncu 19. in na začetku 20. stoletja.*

Kljub dolgi zgodovini tolmačenja pa se je zanimanje za znanstvenoraziskovalno dejavnost na tem področju pojavilo zelo pozno. Raziskovanje in teorija tolmačenja oz. *Interpreting Research and Theory* (*IRT*), kot ju poimenuje Daniel Gile (Pöchhacker 1995: 54), je relativno mlada dejavnost, saj njeni začetki segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja. Dolgo je namreč veljalo splošno mnenje, da gre pri tolmačenju za izrazito aplikativno dejavnost, ki ne posega v teoretične jezikoslovne sfere. Da to ne drži, pričajo vse številnejši prispevki k teoriji tolmačenja in vedno večje zanimanje uporabnega in teoretičnega jezikoslovja ter drugih ved za to področje.

Prve objave o konferenčnem tolmačenju so iz petdesetih let 20. stoletja, nanašajo se na konsekutivno tolmačenje in še nimajo prave teoretične in/ali eksperimentalne znanstvene zasnove. V tem zgodnjem obdobju, ko so raziskave opravljali sami tolmači in pisali priročnike, je nastalo nekaj klasičnih didaktičnih del o tolmačenju (predvsem konsekutivnem), kot so dela Jeana Herberta (1952) *Manuel de l´interprète*, Jeana Françoisa Rozana (1956) *La prise de notes en interprétation consécutive*, Henrija Van Hoofa (1962) *Théorie et pratique de l´interprétation* in drugih.

---

* Konferenčno konsekutivno tolmačenje naj bi se prvič uporabilo že na Kongresu v Berlinu 1878. leta, ko se je Disraeli, britanski ministrski predsednik, odločil, da bo govoril angleško. S tem je francoščina začela izgubljati primat diplomatskega jezika. Dokončno pa se je uveljavilo po mirovni konferenci v Parizu, 18. januarja 1919, dva meseca po podpisu premirja med zavezniškimi silami in Nemčijo, s katerim se je končala prva svetovna vojna. Treba je bilo tolmačiti in prevajati med angleščino in francoščino. Oba jezika se kot uradna sprejmeta tudi v institucijah, ki nastanejo na podlagi versajske pogodbe: Društvo narodov, Stalno mednarodno sodišče v Haagu in Mednarodna organizacija dela.
Začetki simultanega tolmačenja segajo v leta 1925–1926, konferenca Mednarodne organizacije dela (ILO) junija leta 1928 pa je bila odločilna za simultano tolmačenje, ki se je dokončno uveljavilo šele po drugi svetovni vojni na Nürnberških procesih (1945–1949), kjer so sodili vojnim zločincem. Z resolucijo 152/1947 je bilo odločeno, da bo simultano tolmačenje ena od stalnih služb v OZN.

Narisani komentarji Ljiljane Spasojević

Skrivnost mentalnih procesov, ki omogočajo nenavadno dejavnost sočasnega govorjenja in poslušanja, je v šestdesetih letih in prvi polovici sedemdesetih let 20. stoletja privabila številne psihologe, da so se lotili raziskovanja simultanega tolmačenja (Gile 2001: 1). V tem obdobju so prevladovale empirične, eksperimentalne raziskave simultanega tolmačenja, ki so jih pretežno izvajali psihologi in psiholingvisti. Raziskovali so hitrost tolmačenja, zamik med poslušanjem in govorom (*Ear-Voice-Span EVS* ali *lag*), vpliv hrupa na tolmačenje, vpliv hitrosti govornika na tolmača, segmentiranje govora s strani tolmačev, procesiranje v simultanem tolmačenju in merjenje časovnih spremenljivk pri laboratorijskih simulacijah itd. Ker so te raziskave potekale večinoma s psihološkega stališča, niso prinesle odgovorov na praktična, konkretna vprašanja v zvezi s konferenčnim tolmačenjem.

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je imela vodilno vlogo pri raziskovanju konferenčnega tolmačenja pariška Visoka šola za tolmače in prevajalce E.S.I.T. (*École Supérieure d´Interprètes et Traducteurs*) z Danico Seleskovitch na čelu, ki se je že v šestdesetih letih začela zanimati za teoretične vidike tolmačenja in za mentalne procese, ki nastopajo pri tolmačenju. S svojimi prispevki je odprla pot raziskavam na področju tolmačenja, organizirala podiplomski študij na E.S.I.T. in ustvarila posebno smer v teoriji tolmačenja in prevajanja, znano pod imenom teorija smisla (*la théorie du sens* ali *théorie interprétative*), ki trdi, da tolmač posluša govor v izhodiščnem jeziku, iz njega izlušči sporočilo ali smisel, hkrati pa namerno pozabi "ovojnico" jezika, v katerem je izrečeno sporočilo, in le-to reformulira v ciljnem jeziku. Ta teorija je obvladovala raziskave, objave, doktorate in metodiko poučevanja tolmačenja celih 20 let.

Foto Igor Modic

Portugalski predsednik tudi pri ljubljanski županji

Ljubljana – Portugalski predsednik Jorge Sampaio, ki je na uradnem obisku v Sloveniji, se je včeraj srečal s predsednikom državnega zbora Janezom Podobnikom in ljubljansko županjo Viko Potočnik (na fotografiji). Danes bo s soprogo in delegacijo obiskal kmetijo Vrbank, ogledal si bo življenje in delo slovenske kmetije, ki se pripravlja na prehod na biološko kmetovanje, nato pa se bo sprehodil še do kmetije Požrl, si jo ogledal in poskusil slovenske narodne jedi. Preden bo odpotoval v domovino, se bo popoldne srečal še s slovenskim kolegom Milanom Kučanom. ***C. R.***

Portugalski predsednik Sampaio na obisku v Sloveniji, tolmači Jasmina Markič.
Delo, 19. 4. 1999

V poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih 20. stoletja so se kot reakcija na prevlado metod iz pariške šole oglasili raziskovalci tolmačenja in tolmači raziskovalci, ki so zagovarjali raziskovanje, temelječe na konceptih, teorijah in metodah drugih empiričnih znanstvenih disciplin. Tako je npr. leta 1976 Barbara Moser-Mercer z ženevske univerze v svoji doktorski disertaciji izdelala model za procesiranje pri simultanem tolmačenju, ki izhaja iz obstoječih modelov za procesiranje informacij za razumevanje govora in se navezuje na kognitivne modele. Njen model poudarja težavnostno stopnjo in kompleksnost simultanega tolmačenja kot večplastno dejavnost.

Raziskave na področju tolmačenja so potekale tudi drugod, pomembni prispevki so prihajali iz takratnih Sovjetske zveze in Češkoslovaške, iz Nemčije, Japonske, Avstralije. Teme, ki so najbolj pritegnile raziskovalce iz tega obdobja, so konsekutivno tolmačenje in zapisovanje, primerjava med prevajanjem in tolmačenjem, jezikovna vprašanja, zgodovina tolmačenja.

Seleskovitchevo teorijo smisla je kritiziral predvsem Daniel Gile (1995 a), ki ji je očital, da temelji na intuiciji in se ne navezuje na nobeno takratno znanstveno delo s področja jezikoslovja, psihologije ali nevrologije. Kot protiutež je predlagal znanstveni pristop ter dal prednost empiričnim raziskavam s sistematičnim opazovanjem in eksperimentiranjem. Gile (1995a: 17) meni, da osrednji proces pri simultanem tolmačenju povezuje poslušanje, predelavo izhodiščnega govora in njegovo podajanje v ciljnem jeziku z operacijami jezikovnega dekodiranja, sprožanja različnih vrst spomina in jezikovnega enkodiranja. Vse to zahteva deljeno pozornost in odločanje, s tem pa povečano tveganje. Izpostavlja težavnostno stopnjo in napor pri tolmačenju ter taktike in strategije, ki jih mora tolmač obvladati, da lahko premosti težave. Po Gilovem mnenju (1995b: 190) obstajajo pri simultanem tolmačenju, ki vsebuje veliko kognitivnih operacij, tri različne vrste

naprezanja oz. truda (*effort*): poslušanje in analiziranje, podajanje in kratkoročni spomin. Na podlagi teh opažanj je izdelal znameniti model, imenovan *Modèle d´efforts* ali *Effort model*. Človek ima na razpolago določeno količino mentalne energije, če zmogljivost, potrebna za procesiranje, presega zmogljivost, ki jo ima tolmač, nastopijo težave. Gileova teorija napora se lahko nanaša tudi na konsekutivno tolmačenje, kjer nastopata faza poslušanja in zapisovanja ter faza podajanja (spomin, branje zapisanega in podajanje). Prva faza je kritična glede zmogljivosti procesiranja, kajti zapisovanje in kasneje branje zapiskov lahko zahtevata velik napor in pri tem lahko zmanjka energije za podajanje. Gile trdi, da ne vemo, kako mentalno deluje prehod iz sprejemanja govora v enem jeziku in podajanja govora v drugem, lahko pa domnevamo, da ta koordinacija zahteva trud.

Mnoge raziskave, ki so potekale v tem obdobju in še potekajo, temeljijo na dognanjih drugih ved, kot so psihologija (npr. raziskave Davida Gerverja z Univerze v Stirlingu, Barbare Moser-Mercer s Šole za prevajanje in tolmačenje, ETI *École de Traduction et Intérpretation*, Univerze v Ženevi), nevrofiziologija, nevropsihologija in nevrolingvistika (po teh raziskavah sta najbolj znana Laura Gran in Franco Fabbro z Univerze v Trstu in Višje šole za moderne jezike, SSLM *Scuola Superiore di Lingue Moderne*), jezikoslovje (pragmatika, diskurzna analiza in funkcijska slovnica, npr. raziskovalci iz SSLM iz Trsta in Univerze na Dunaju). Poleg že omenjenih so znane tudi objave raziskovalcev iz avstrijskih (Ingrid Kurz, Franz Pőchhacker), britanskih (J. Mackintosh, Basil Hatim, Ian Mason) bolgarskih (Bistra Alexieva), čeških (Ivana Čenková), finskih (Yves Gambier, Jorma Tommola), francoskih (Karla Déjean Le Féal, Marianne Lederer), izraelskih (Miriam Shlesinger), japonskih (Masaomi Kondo, Akira Mizuno), kanadskih (Sylvie Lambert), italijanskih (Valeria Daró, Maurizio Viezzi), nemških (Fernando Poyatos), poljskih (Andrzej Kopczyński, Malgorzata Tryuk), ruskih (Ghelly V. Chernov), severnoameriš-

kih (Margareta in David Bowen), španskih (Angela Collados Aís, Jesús Baigorri Jalón) in drugih inštitutov in univerz. Teme novejših raziskav so zelo raznolike: analiza diskurza in tolmačenje, tolmačenje in informatika, kakovost tolmačenja, nevrolingvistična vprašanja, tolmačenje kot komunikacija, jezikovne posebnosti tolmačenja, razumevanje pri tolmačenju, napake in izpustitve pri tolmačenju, terminološka vprašanja, vplivi stresa, zdravja, starosti, delovnih razmer, novih tehnologij na tolmačenje, didaktika tolmačenja, kulturni vidiki in tolmačenje itd.

Minister za kulturo Brazilije in znani pevec Gilberto Gil na obisku v Sloveniji 2003, tolmači Jasmina Markič. Desno Darko Brlek, direktor Festivala Ljubljana, na katerem je po zaključenem uradnem delu Gil tudi nastopil.
foto: osebni arhiv Jasmina Markič

Ob koncu stoletja (in tisočletja) je Robin Setton (1999) predstavil nov kognitivno-pragmatični pristop k teoriji simultanega tolmačenja. Simultano tolmačenje zahteva interdisciplinaren pri-

stop, zato njegov model temelji na različnih jezikoslovnih, psiholingvističnih in psiholoških raziskavah, teoretični okvir pa tvorijo teorija relevantnosti, kognitivna semantika, teorija mentalnih modelov in teorija govornih dejanj. V grobem je Settonov model (1999: 63–68) sestavljen iz osrednjega dela in dveh perifernih delov (vnos in iznos) ter več ravni. Senzorično-motorno raven pri vnosu tvori avdiovizualni vnos, pri iznosu pa artikulatorni sistem. Spoznavno raven sestavljajo vse komponente, ki identificirajo lingvistične enote takoj po zaznavanju in jih zbirajo in pripravljajo za produkcijo govora. Osrednji del vsebuje vse tisto, kar prispeva k ustvarjanju pomena, vključno s spominom, poznavanjem sveta in ožjega okolja ter podatki o prejšnjih diskurzih. Model, ki ga predlaga Robin Setton, je večplasten in ambiciozen, saj želi zaobjeti vso kompleksnost simultanega tolmačenja in upoštevati številne dejavnike, ki prispevajo k tej dejavnosti. Avtor je prepričan, da proučevanje simultanega tolmačenja lahko bistveno prispeva k poznavanju jezika v konkretni rabi.

Zaradi živahnega znanstvenoraziskovalnega dela na področju tolmačenja po vsem svetu se za prihodnost te dejavnosti ni bati. Odpirajo se še druga široka polja za raziskovanje, kot so razvoj sodobnih tehnologij in tolmačenje, simultano tolmačenje na daljavo, medkulturni vidiki tolmačenja, strojno tolmačenje, nove zvrsti tolmačenja, nastajajo tudi novi projekti in številne objave.

Vir:

GILE, Daniel (1995a), Regards sur la recherche en interprétation de conférence. Lille: Presses Universitaires de Lille.

GILE, Daniel (1995b), Basic concepts and models for interpreter and translator training. Amsterdam /Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

GILE, Daniel (2001), Interpreting Research. What you never wanted to ask but may like to know. Communicate! Issue 11, March – April, 1-10. www.aiic.net.

HERBERT, Jean (1952), Manuel de l´interprète. Genève: Georg.

LAMBERT, Sylvie, MOSER-MERCER, Barbara (eds.) (1994), Bridging the Gap: Empirical Research in Simultaneous Interpretation. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins.

LEÓN, Mario (2000), Manual de interpretación y traducción. Madrid: Publicaciones Luna.

LONGLEY, Patricia (1968), Conference Interpreting. London: Pitman.

MARKIČ, Jasmina (2005), Raziskovalna dejavnost na področju simultanega tolmačenja: Poskus predstavitve kognitivno pragmatičnega pristopa. V: KOCIJANČIČ-POKORN, Nike (ur.), PRUNČ, Erich (ur.), RICCARDI, Alessandra (ur.). Beyond equivalence, (Graz translation studies, 9). Graz: Institut für Theoretische und Angewandte Translationswisenschaft. 187–194.

MOSER-MERCER Barbara (2002), Process Models in simultaneous interpretation. V: PÖCHHACKER, Franz, SHLESINGER, Miriam (eds). The Interpreting Studies Reader, London and New York: Routledge. 148–161.

PÖCHHACKER, Franz (1995), Those Who Do...: A Profile of Research(ers) in Interpreting. Target 7:1: 47–64.

PÖCHHACKER, Franz, SCHLESINGER, Miriam (2002), The interpreting studies reader. London: Routledge.

ROZAN, Jean François (1956), La prise de notes en interprétation consécutive. Genève: Georg.

SELESKOVITCH, Danica, LEDERER, Marianne (1984), Interpréter pour traduire. Paris: Didier Erudition.

SETTON, Robin (1999), Simultaneous interpretation: A cognitive pragmatic analysis. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.

SNOJ, Marko (1997), Slovenski etimološki slovar. Ljubljana: Mladinska knjiga.

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Želite dodati kakšno svojo izkušnjo ali mnenje?

Poklic tolmača je lep in zahteven. Omogočil mi je vpogled v področja, ki jih drugače ne bi nikoli spoznala, dal množico informacij. Delo tolmača je pestro in pogosto nepredvidljivo, toda meni je ta poklic veliko dal in sem zadovoljna, da sem ga izbrala.

| Aleksandra Nuč |

Študij prevajanja in tolmačenja v Mariboru

Čeprav prevajanje in tolmačenje v različnih oblikah človeka spremljata že od nastanka prvih sodobnih civilizacij, se je prevodoslovje kot samostojna znanstvena disciplina *sui generis* uveljavilo razmeroma pozno, saj ji sorodne discipline dolgo niso želele priznati veljave (prim. Prunč, 2007:11). Nekaj podobnega velja tudi za Oddelek za prevodoslovje na mariborski univerzi.

Še pred ustanovitvijo Univerze v Mariboru (1975) je v tem prostoru že od leta 1961 delovala Pedagoška akademija. Njen poglavitni namen je bilo izobraževanje pedagoškega kadra, tudi na področju poučevanja treh tujih jezikov: nemščine, angleščine in madžarščine.

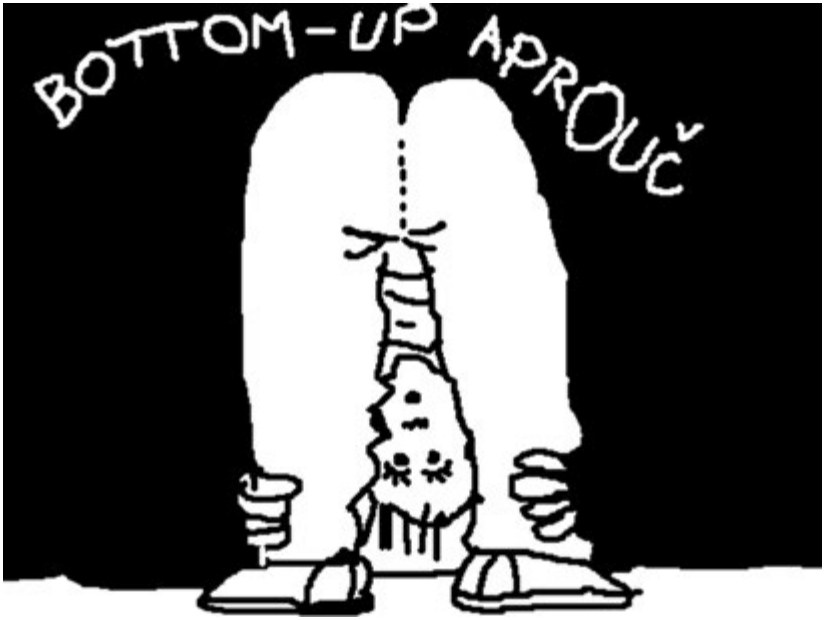
V 90. letih se je začela v severovzhodni Sloveniji kazati tudi potreba po nepedagoškem jezikovnem izobraževanju. Slovenija se je kot mlada država začela intenzivno pripravljati na vstop v Evropsko unijo, še posebno mariborska regija je še dodatno poglobila svoje že tradicionalno močne politične, gospodarske in kulturne povezave z nemško govorečimi državami v neposredni bližini, predvsem Nemčijo in Avstrijo. Z omenjenim politično-gospodarskim okvirom so se povečale potrebe po strokovno usposobljenih prevajalcih in tolmačih. Po zaslugi nekdanje predstojnice Oddelka za germanistiko, red. prof. dr. Karmen Teržan

Kopecky, ki je bila tudi sama prevajalka in tolmačka, so bile v študij nemškega jezika in književnosti že v zgodnjih 90. letih vključene tako teoretične kot praktične vsebine s področja prevajanja. Kmalu se je izkazalo, da ozek nabor specialnih predmetov s tega področja študentom ni mogel zagotoviti vseh potrebnih znanj za opravljanje tega poklica, zato se je Oddelek za germanistiko z Oddelkom za anglistiko in amerikanistiko kmalu lotil priprave nepedagoških dodiplomskih študijskih programov Prevajanje in tolmačenje – nemščina ter Prevajanje in tolmačenje – angleščina. Programa sta bila namenjena dodiplomskemu izobraževanju prevajalcev in tolmačev, prvi študenti pa so se vanj vpisali v študijskem letu 2002/2003. Čeprav je bilo strokovnih vsebin neprimerno več kot v predhodnih programih, sta imela oba programa še vedno razmeroma močno filološko noto, ki jo je določala struktura obstoječega pedagoškega kadra. Skladno s tedanjo organizacijsko shemo Pedagoške fakultete sta se programa izvajala ločeno na Oddelku za germanistiko in Oddelku za anglistko in amerikanistiko. Oba oddelka pa sta kmalu začela zaposlovati kadre, ki so bili na trgu dela dejavni kot poklicni prevajalci in tolmači.

Z začetkom bolonjskega procesa v Sloveniji so se tudi oddelki Pedagoške fakultete zavezali za oblikovanje novih študijskih programov skladno z bolonjskimi smernicami. Te so med drugim predvidevale prosto prehajanje med študijskimi programi in večjo mobilnost študentov. Razmere na Univerzi v Mariboru in takratni Pedagoški fakulteti so bile še posebej primerne za razvoj novih študijskih programov za prevajanje in tolmačenje, saj so že takrat v Mariboru potekale priprave na ustanovitev Filozofske fakultete v Mariboru, ki je bila tudi dejansko ustanovljena v letu 2006. V tem letu so sodelavci Oddelka za germanistiko, ki so predavali prevajalske in tolmaške predmete in so imeli praktične izkušnje s tega področja, začeli intenzivno pripravljati tri dvopredmetne prvostopenjske študijske programe: Medjezikovne

študije – nemščina, Medjezikovne študije – angleščina ter Medjezikovne študije – madžarščina. Vsi so bili pripravljeni v skladu z bolonjskimi smernicami.

Ko je bil v istem študijskem letu ustanovljen še Oddelek za prevodoslovje, so bila tudi v Mariboru odprta vrata za razvoj prevodoslovja v regiji. Oddelek za prevodoslovje je tako kot mlad oddelek, okrepljen z novimi strokovnimi kadri, začel v študijskem letu 2008/09 izvajati tri zgoraj omenjene prvostopenjske študijske programe. Člani oddelka pa so nemudoma začeli pripravljati tudi drugostopenjski študijski program Prevajanje in tolmačenje za nemščino, angleščino in madžarščino, ki se je začel izvajati v študijskem letu 2011/12.

Narisani komentarji Ljiljane Spasojević

Prvostopenjski študijski programi študentom omogočajo v prvi vrsti pridobivanje temeljnih veščin in vedenj za prevajalsko in tolmaško delo z maternim in izbranim tujim jezikom. Zaradi obsežnih jezikovnih in kulturnih kompetenc glede na posamezni jezikovni prostor so programi namenjeni poklicnim profilom, ki izhajajo iz humanističnih študijskih usmeritev s poudarkom na rabi maternega in tujega jezika za potrebe različnih strok. Tako se lahko diplomanti teh študijskih programov zaposlijo na primer kot lektorji, uredniki, poročevalci, kritiki, strokovni sodelavci v knjižnicah, muzejih in drugih ustanovah, korespondenti, referenti, pristojni za delo z javnostmi ali za stike s tujino. To široko paleto zaposlitvenih možnosti zagotavljajo obvezni in izbirni predmeti, ki poleg jezikovnih, literarnih in kulturnih vsebin obsegajo tudi poznavanje elektronskih orodij, prevajalskih orodij, mednarodnih organizacij, gospodarskega prava, medijev ipd. Omenjeni trije programi omogočajo absolventom ne samo vpis na drugostopenjski študijski program Oddelka za prevodoslovje, Prevajanje in tolmačenje, temveč tudi na najrazličnejše drugostopenjske študijske programe v slovenskem prostoru in tujini.

Po zaključku prvostopenjskega študijskega programa diplomanti še nimajo dovolj znanja za samostojno prevajalsko in tolmaško delo. Prav zato si z zaključkom študija na prvi stopnji ne pridobijo naziva prevajalec ali tolmač. Dodatna posebnost prvostopenjskih študijskih programov je, da imajo študenti možnost izbrati samo en študijski program (tj. samo en jezik) in ga kombinirati s katerimkoli drugim prvostopenjskim dvopredmetnim študijskim programom. Pri analizi trga smo namreč ugotovili, da so mnogi prevajalci in tolmači, ki že opravljajo ta poklic, kot temeljni študij izbrali drugo študijsko usmeritev, na primer ekonomijo ali pravo, in so se šele kasneje preusmerili v prevajanje in/ali tolmačenje. Študenti Medjezikovnih študij imajo tako po eni strani že v samem začetku možnost kombinirati študij jezika kot jezika stroke s katerimkoli drugim strokovnim področjem.

Po zaključku prvostopenjskega študija imajo nato možnost, da se preusmerijo v stroko, ki je predstavljala drugo polovico dvopredmetnega študija v prvem delu univerzitetnega izobraževanja, in poglobijo svoje znanje na tistem področju ob zelo dobrem poznavanju vsaj enega tujega jezika v protistavnosti z maternim, slovenskim jezikom.

Druga možnost pa je, da diplomanti izberejo drugostopenjski študijski program prevajanja in tolmačenja v Mariboru, Ljubljani ali v tujini. Drugostopenjski študijski program Prevajanje in tolmačenje (Oddelek za prevodoslovje, Filozofska fakulteta v Mariboru) je enopredmetni študijski program, ki je ozko specializiran za izobraževanje prevajalcev in tolmačev. Študenti morajo ob vpisu v študijski program izbrati dva jezika izmed treh ponujenih in lahko kakršenkoli drugi študijski program vpišejo samo kot t. i. zaporedni študij. Trenutno lahko izbirajo med naslednjimi študijskimi smermi:

Prevajanje – angleščina in Prevajanje – nemščina
Prevajanje – angleščina in Prevajanje – madžarščina
Prevajanje – nemščina in Prevajanje – madžarščina
Tolmačenje – angleščina in Tolmačenje – nemščina
Tolmačenje – angleščina in Tolmačenje – madžarščina
Tolmačenje – nemščina in Tolmačenje – madžarščina
Prevajanje – angleščina in Tolmačenje – angleščina
Prevajanje – nemščina in Tolmačenje – nemščina
Prevajanje – madžarščina in Tolmačenje – madžarščina

Študijski program Prevajanje in tolmačenje ima modularno zasnovo, ki ni strukturirana po posameznih jezikih, temveč po načinu prevajanja, tj. prevajanje ali tolmačenje. Omenjena zasnova študijskega programa nam omogoča, da mu bomo v prihodnje lahko dodajali tudi druge jezike brez poseganja v osnovna skupna prevajalsko-tolmaška stebra študijskega programa.

Grafični prikaz posameznih sklopov:

Skupni predmeti

Smer – Prevajanje	Smer – Tolmačenje
Jezikovna usmeritev – angleščina	Jezikovna usmeritev – angleščina
Jezikovna usmeritev – nemščina	Jezikovna usmeritev – nemščina
Jezikovna usmeritev – madžarščina	Jezikovna usmeritev – madžarščina

Skupni predmeti in predmeti na študijski smeri prevajanje in tolmačenje se izvajajo v slovenskem jeziku in jih poslušajo študenti vseh jezikovnih usmeritev. Predmeti iz sklopa Skupni predmeti obsegajo predmete, kot so *Slovenščina kot jezik stroke* I, II in III. Omenjeni predmet omogoča vpogled v rabo slovenskega jezika v stroki in zajema tako pregled družboslovnih in humanističnih kot tudi naravoslovnih besedil. Predmet *Medkulturna komunikacija* obravnava temeljne komunikacijske teorije ter teorije kulture in medkulturnost, predmet *Seminar iz prevodoslovja – izbrana poglavja* pa ponuja poglobljen pregled najsodobnejših prevodoslovnih spoznanj**.**

Študijski smeri Prevajanje in Tolmačenje zajemata predmete, ki ponujajo teoretična vedenja in zmožnosti s področja prevodoslovja in tolmačeslovja. Skupna sklopa obeh študijskih smeri sta poleg teoretičnega diskurza na obeh področjih med drugim pomembna tudi zaradi pridobivanja praktičnega znanja, s katerim je mogoče verificirati omenjeno teoretsko vedenje. Tako se študenti seznanijo s praktičnim delom prevajalca in tolmača v realnih okoliščinah v sodelovanju z najrazličnejšimi institucijami pri predmetih *Prevajalska praksa in Tolmaška praksa*. Oddelek za prevodoslovje je v ta namen sklenil pogodbe o izvajanju študijske prakse, med drugim s Pokrajinskim muzejem Maribor, zavodom Evropska prestolnica kulture, prevajalskim podjetjem Iolar, Fakulteto za logistiko v Celju in regionalnim centrom RTV v Mariboru.

Predmeti, ki niso skupni posamezni študijski smeri, so zbrani v sklopih posamezne jezikovne usmeritve, in sicer angleščina, nemščina in madžarščina, ter zajemajo zaokroženo znanje vseh ravni prevajanja in tolmačenja v teoretičnem in praktičnem smislu. **Študenti prevajanja imajo tako vaje iz pisnega prevajanja humanističnih, literarnih, pravnih in političnih ter zahtevnejših strokovnih in znanstvenih besedil. Študenti tolmačenja pa vadijo simultano in konsekutivno tolmačenje, ki se začne s tolmačenjem manj zahtevnih besedil in se nato stopnjuje vsak semester. Študenti se na vajah posvetijo izboljšavi retoričnih kompetenc v maternem in izbranem tujem jeziku in se ukvarjajo tudi s strategijami za pripravo na konferenco, tehniko zapisovanja, iskanjem paralelnih besedil, pripravo terminologije, glosarjev itd.**

Predmetnik vključuje tudi sklop izbirnih predmetov, ki zajemajo zaokroženo znanje vseh ravni prevajanja in tolmačenja v praktičnem smislu. Oddelek za prevodoslovje je tudi tukaj povabil k sodelovanju profesorje in strokovnjake z drugih fakultet Univerze v Mariboru pa tudi različnih fakultet iz tujine, ki študentom predstavijo znanja z različnih strokovnih in znanstvenih področij. Nabor obsega predmete, kot so *Angleška pravna terminologija*, *Osnovni pojmi ekonomije*, *Komunikologija*, *Uporabno računalništvo za prevajalce in tolmače*, *Filozofska terminologija, Globalizacija* itd.

Z novim oddelkom in novimi študijskimi programi je prevodoslovje naposled zaživelo tudi na Filozofski fakulteti v Mariboru. O uspešnosti študijskih programov priča dejstvo, da so se nekateri naši absolventi zaposlili kot prevajalci in tolmači pri institucijah Evropske unije. Znano pa je, da študijski programi prevajanja in tolmačenja odpirajo poklicne možnosti tudi na mnogih drugih področjih, kar prav tako dokazujejo naši absolventi, ki so se zaposlili npr. kot projektni vodje v mednarodnih podjetjih v tujini. Kljub temu pa je Oddelek za prevodoslovje še pred mnogimi izzivi. Hiter tehnični napredek v današnjem globaliziranem

svetu ne zahteva samo sprememb v poklicni praksi, ki jih bo treba upoštevati tudi pri sestavi in preoblikovanju študijskih programov v prihodnje, temveč zahteva tudi utiranje novih poti pri samem didaktičnem pristopu.

Vir:

Erich Prunč, *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft. Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*, Berlin 2007 (TransÜD. Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens, Band 14).

Izobraževanje tolmačev v lastni organizaciji. Z leve: Andreja Skarlovnik-Ziherl, Branka Božič, Veronika Pušnik, Romana Mlačak in Helena Biffio Zorko na vajah, ki jih vodi Chris Guichot de Fortis, vodja Cambridge Conference Interpretation Course (CCIC) in tolmač pri organizaciji NATO.
foto: osebni arhiv

| Marjana Rupnik |
Vodja slovenske kabine pri GD za tolmačenje Evropske komisije

Tolmačenje v institucijah Evropske unije

Prvo vprašanje, ki se mi zastavlja kot avtorici tega prispevka je, kako opisati to široko in za zunanjega opazovalca precej nepregledno temo tako, da bo zadeva zanimiva tako za »insajderje« kot tudi za tiste, ki morda razmišljajo o študiju tolmačenja ali o tem, da bi pristopili k akreditacijskim izpitom, ki jih institucije vsako leto organizirajo za tolmače.

Pa poskusimo.

Odkar je slovenščina s pristopom Slovenije 2004 postala uradni jezik EU, slovenski tolmači redno delamo v kabinah, ki obkrožajo dvorane Evropskega parlamenta, Evropske komisije in Sveta EU ter Sodišča evropskih skupnosti v Bruslju, Luksemburgu in Strasbourgu.

Pravi razcvet je slovenščina doživela leta 2008, ko je Slovenija predsedovala Svetu EU in vse od takrat je povpraševanje po tolmačenju iz slovenščine in v slovenščino ostalo na zavidljivo visoki ravni za enega od »manjših« jezikov EU.

Okoli 80 slovenskih tolmačev, ki delamo za institucije (12 zaposlenih pri GD SCIC Evropske komisije, 6 zaposlenih pri GD INTE Evropskega parlamenta, 2 zaposlena na Sodišču Evropske

unije ter pribl. 60 akreditiranih tolmačev v svobodnem poklicu), dobro ve: skoraj vsaka institucija ima svojo tolmaško službo, ki med seboj sodelujejo pri organizaciji akreditacijskih testov in izobraževanj, povsem ločeno pa najemajo in razporejajo tolmaške ekipe.

GD SCIC (uradno Generalni direktorat za tolmačenje Evropske komisije), ki je tudi največja od 3 tolmaških služb, pokriva potrebe Evropske komisije in Sveta EU ter Evropskega sveta, GD INTE Evropskega parlamenta pokriva Evropski parlament, Sodišče EU pa ima svojo službo v Luksemburgu. GD SCIC in GD INTE skupaj pokrivata tudi zasedanja Ekonomsko-socialnega odbora in Odbora regij EU itd. Da bi se izognila dolgočasnemu naštevanju agencij, bank in drugih organizacij, sem pač naštela samo tiste najpomembnejše.

V podrobne vsebinske vidike tolmačenja za institucije se v tem prispevku ne bom spuščala, saj bi se o tem dalo napisati kakšno doktorsko disertacijo.

Naj rečem le toliko: Tolmačenje v institucijah zahteva poleg običajne tolmaške učljivosti ustrezno poznavanje zgodovine in pravnega reda EU, pa tudi institucionalnih posebnosti in osebnosti. Časa za priprave po navadi ni obilo in nekateri tehnični sestanki znajo človeka pošteno izžeti. Ali pa hitro brani govori, pa še bi lahko naštevali. Do neke mere gre za vidike tolmaškega poklica, ki nas vedno znova doletijo tudi na prostem trgu.

Med delom na prostem trgu in pri institucijah obstajajo precejšnje organizacijske razlike, ki pa so deloma odvisne tudi od tega, ali za institucije delate kot stalno zaposlen tolmač ali v svobodnem poklicu. Če ste stalno zaposleni, imate manj »svobode«, saj ste svojemu delodajalcu na razpolago pet dni na teden. Po drugi strani to odtehta socialna varnost, ki gre vštric s stalno zaposlitvijo, pa možnosti jezikovnega in ostalega izobraževanja ter jasno dorečeni delovni pogoji. Ti seveda veljajo za vse tolmače,

ki delajo za institucije, tako zaposlene kot zunanje. Akreditirani tolmači v svobodnem poklicu, ki delajo za institucije, pa imajo možnost, da sami odločajo o tem, koliko tolmaških dni ponudijo institucijam. Le-te ponujene dni sprejemajo na podlagi različnih kriterijev. Najpomembnejši kriterij je povpraševanje, upoštevajo pa se tudi kriterij t. i. domicila, jezikovna kombinacija in profesionalnost.

Slednjo vsaka od institucij ugotavlja po lastnem sistemu. Načeloma gre za pregleden sistem poročanja. Tolmač v svobodnem poklicu, o katerem se poroča, dobi podatke o tem, kdo je poročal, na čigavo zahtevo (navadno za to zaprosi vodja kabine katerega od izkušenih zaposlenih tolmačev), na katerem sestanku, kaj točno je napisal/a in seveda ima tudi možnost pisnega in osebnega ugovora ali komentarja.

Povpraševanje po tolmačenju v slovenščino in iz slovenščine je pri vsaki od institucij podvrženo lastnim zakonom. Pri Sodišču EU se kabine predvidevajo glede na jezik postopka, pri Evropskem parlamentu glede na potrebe poslancev, pri Komisiji na ravni tehničnih razprav jezikovni režim določajo dejanske potrebe in tehnične zmogljivosti, v Svetu pa povpraševanje dejansko oblikujejo države članice. Okoli tretjina sestankov na visoki ravni (Sveti ministrov ipd.) ima vedno predviden poln režim, torej tolmačenje v vse uradne jezike in iz vseh uradnih in na zahtevo tudi nekaterih regionalnih jezikov EU (npr. katalonščine, baskovščine, irščine).

Za vse ostale sestanke in zasedanja pa je prepuščeno državam članicam, da preko svojih Stalnih predstavništev pri EU zaprosijo za aktivno ali pasivno tolmačenje. Povpraševanje v Svetu je tako bolj kot v ostalih institucijah tudi odraz političnih danosti v državi članici.

Politične potrebe pa vplivajo tudi na tehnične vidike tolmačenja. Tako je GD SCIC v letu 2012 na zahtevo Evropskega sveta

začel zagotavljati tolmačenje na daljavo oz. »remote« na neformalnih delih zasedanja vodij držav in vlad, kar je sprožilo poglobljeno razpravo o prihodnosti poklica kot takega. Kaj več o tej zanimivi in ne povsem nekontroverzni temi pa v izključno temu posvečenem prispevku.

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Najlepša in/ali najbolj neprijetna tolmaška izkušnja?

Lepe so izkušnje, v kateri postaneš del ekipe, še zlasti, kadar tolmačiš več dni ali ves teden zapored v isti ekipi. Zanimiva je dinamika takšnega sodelovanja: od začetnega "tipanja", kdo je kdo, do tega, da se na koncu sploh ne bi poslovil od svoje skupine. Na začetku je mnogokrat čutiti rahlo nezaupanje, češ, kako neki boste lahko razumeli naše strokovne vsebine in jih celo prevedli. Sčasoma se udeleženci "sprostijo", saj ugotovijo, da tolmači ne le razumemo, o čem govorijo, temveč smo kompleksne strokovne vsebine sposobni tudi kompetentno prevesti v drug jezik.

Neprijetno je, ko se govornik v svojem govoru ali odgovoru izmika, uporablja tisoč mašil, s katerimi prikriva dejstvo, da nima česa povedati ... in ko moraš potem ta "veliki nič" še pretolmačiti.

| Romana Mlačak |

Tolmačenje v institucionalnem okolju: Slovenščina v Evropskem parlamentu

V raziskovalni nalogi z zgornjim naslovom je bilo predstavljeno, kako so slovenski tolmači umeščeni v kompleksnem institucionalnem okolju Evropskega parlamenta (EP), kako večjezično okolje vpliva na njihovo delo in kako sodelujejo z ostalimi akterji v tolmaškem polju. Izhodišče je bila teza, da so vsi akterji (institucija, govorci in tolmači) odgovorni za uspešen prenos sporočila in da je kakovost tolmačenja odvisna od sodelovanja med tolmači, govorci in vsemi udeleženci v polju.

V raziskavi so bili uporabljeni trije metodološki pristopi: s kritično analizo diskurza (KAD) smo analizirali splošen in specifičen institucionalni diskurz o tolmačih v EP, da bi predstavili njihovo vlogo, status, umeščenost in pričakovanja. Intervjuji s slovenskimi tolmači so razkrili, kako tolmači doživljajo svojo vlogo v EP in odnose z drugimi akterji v polju. V tretjem metodološkem sklopu smo analizirali avtentična besedila iz plenarnega zasedanja EP, da bi preverili, kako sodelovanje med tolmači in evropskimi poslanci poteka v praksi.

V teoretičnem delu raziskave je bil podan zgodovinski pregled tolmačeslovja, ki ga je zaznamoval premik discipline od začetnih kognitivnih, nevroloških in psiholoških raziskav do tolmačenja kot dejavnosti, ki je neločljivo povezana s širšim družbenim okoljem, na katero vplivajo drugi akterji v polju. Sodobni trendi v tolmačeslovju so usklajeni s sociologijo prevoda, pri kateri so v ospredju raziskav prevajalci in tolmači kot družbeni in kulturni akterji, ki dejavno sodelujejo v prevajalskem procesu.

V splošnem in dekontekstualiziranem diskurzu na spletni strani EP, ki je namenjena širši javnosti, se o tolmačih in tolmačenju v EP govori na splošno in abstraktno, ne da bi pri tem izpostavljali konkretne primere in omejitve institucionalnega okolja. Tolmačenje ima v tem diskurzu podporno vlogo, poudarek pa je na ideološki vlogi, ki jo ima EP pri večjezičnosti. Sporazumevanje v EP v vseh uradnih jezikih je predstavljeno faktografsko in neproblematično, pri čemer imajo tolmači status visoko usposobljenih strokovnjakov. Tudi v bolj specializiranih rubrikah na spletni strani so tolmači predstavljeni kot strokovnjaki, ki nimajo težav pri tolmačenju sporočila, ki ga posredujejo razumljivo, v celoti in tekoče. S tovrstnim diskurzom avtoritete se krepi in legitimira poklicni status skupine v tolmaškem polju, s čimer se ohranja njen simbolni, ekonomski in kulturni kapital. Vendar pa so v bolj specifičnem diskurzu o tolmačih na spletni strani poudarjene tudi družbene, kognitivne, psihološke in komunikacijske omejitve pri prenosu sporočila, kjer se razkriva, da so tolmači pri oblikovanju sporočila aktivno udeleženi in da imajo včasih težave pri dostopu do idej in konceptov, ki jih v govorih posredujejo evropski poslanci. Zaradi omejitev v institucionalnem okolju (omejen čas za govor skladno s poslovnikom, hitro branje evropskih poslancev iz zabeležk, besedne igre, šale) se ne more vedno zagotoviti popolno in tekoče tolmačenje brez zastojev.

Narisani komentarji Ljiljane Spasojević

Tolmači so v intervjujih poudarili svoje zadovoljstvo s statusom, ki ga imajo v EP, saj so delovni pogoji, tehnične zmogljivosti in standardi dobri, predvsem v primerjavi z zasebnim trgom. Vse je standardizirano, pravila tolmače ščitijo, saj se jim ni treba pogajati o delovnih in finančnih pogojih za vsako pogodbo posebej. V tolmaški službi (DG INTE – Generalni direktorat za tolmačenje in konference) so zaposleni strokovnjaki, ki natančno vedo, kateri pogoji morajo biti zagotovljeni, da lahko tolmači svoje delo opravijo optimalno. Dobri delovni pogoji so povezani z večjo varnostjo in predvidljivostjo najemanja, saj je EP eden izmed najpomembnejših delodajalcev, ki tolmačem zagotavlja redno delo.

Tolmačenje v EP poteka skoraj izključno v simultani tehniki v velikih dvoranah, kar onemogoča kakršenkoli stik in povratno informacijo, kar je manj spodbudno. Anonimnost je tesno povezana z občutkom koristnosti in zadovoljstvom, ki sta na zasebnem trgu zaradi neposrednega stika veliko bolj izražena. Tolmačenje v EP ima svoje značilnosti, postopke, terminologijo in sistem, ki jih mora tolmač ponotranjiti. Ko se usvojijo vsi postopki, prinaša

tolmačenje v EP dolgoročno prednost. Članstvo Slovenije v EU je bil mejnik tudi za slovenske tolmače. Predvsem mladi tolmači so dobili nove priložnosti za poklicno uveljavljanje in hitro pridobivanje izkušenj. Poudarjeno pa je bilo, da je članstvo dvorezen meč, predvsem z vidika zagotavljanja kakovostnega tolmačenja na lokalnem trgu.

Pri eksperimentu je bil analiziran korpus izvirnih in ciljnih besedil iz naključno izbranega plenarnega zasedanja EP. V prvi fazi sta dve skupini študentov, primerljivi po spolu in starosti, na podlagi meril kakovosti za tolmačenje ocenili 50 govorov, ki so bili tolmačeni iz angleščine v slovenščino. Ob upoštevanju ocen se je oblikovala uvrstitvena lestvica, pri kateri se je pokazala statistično pomembna razlika med 14 govori z najvišjimi ocenami in 14 govori z najnižjimi ocenami pri vseh spremenljivkah. Pri primerjavi govorov z najvišjimi in najnižjimi ocenami sta bila primerjana naslednja parametra: hitrost podajanja, ki vpliva na kognitivne vidike procesiranja, in večkratna prisotnost posameznih tolmačev na vrhu oziroma dnu lestvice.

Govorci bi morali upoštevati, da se njihovi govori tolmačijo in svoj prispevek posredovati na način, ki bi tolmačem omogočil procesiranje sporočila, kar se zdi samoumevno, a v našem korpusu iz plenarnega zasedanja se je pokazalo, da govorci teh navodil ne upoštevajo, saj je bila priporočena hitrost s strani poklicnih združenj in raziskovalcev presežena v vseh primerih. Za takšno hitrost podajanja sta značilni visoka gostota informacij brez redundance in nezadostna uporaba prozodičnih elementov, kot so premori, poudarki in intonacija, ki v besedilu prispevajo h koheziji in koherenci ter olajšajo razumevanje in strukturiranje informacij.

S statistično analizo ni bila ugotovljena povezava med hitrostjo podajanja in uvrstitvijo govorov na lestvici, s čimer smo v naši raziskavi zavrnili hipotezo o povezavi med hitrostjo in kakovostjo tolmačenja. Možna razlaga je, da je pri obvladovanju

ekstremne hitrosti, kot je bila ugotovljena v našem korpusu, v ospredju kompetenca posameznih tolmačev, kar je podkrepljeno tudi z njihovo uvrstitvijo, saj so vsi govori tolmačev, ki so jim bile dodeljene najvišje oziroma najnižje ocene, na vrhu oziroma dnu lestvice. Drugače povedano, variabilnost med tolmači v našem eksperimentu je pomembnejša od vpliva specifičnih delovnih pogojev, kar kaže, da so tolmači dodaten subjektivni dejavnik v večjezičnem okolju EP.

V drugi fazi smo preverili, kako tolmači v dejanskem konferenčnem okolju uporabljajo izpuste zaradi zgoščevanja besedila, ki je tako koherentno in informativno. Upoštevali smo Pymovo (2008) definicijo, ki izpustov ne opredeljuje kot napake, temveč kot strategijo, ki jo tolmači uporabljajo v ekstremnih delovnih pogojih. V gradivo smo vključili 10 izvirnih besedil iz korpusa z najvišjo hitrostjo podajanja in 10 izvirnih besedil z najnižjo hitrostjo podajanja ter njihove tolmačene različice. Izpusti so bili ocenjeni glede na tveganje, ki ga predstavljajo za cilje komunikacije. Pym razlikuje med izpusti nizkega tveganja, ki so del splošne gospodarnosti obvladovanja časa in ne ogrožajo temeljnih ciljev komunikacije, ter izpusti visokega tveganja. Pragmatičen učinek, ki so ga izpusti imeli na sporočilo, je ocenjevalo 5 konferenčnih tolmačev z najmanj 10-letnimi izkušnjami.

Iz rezultatov izhaja, da je tako v besedilih z najvišjo kot tudi z najnižjo hitrostjo podajanja največ izpustov nizkega tveganja, ki ciljev komunikacije ne ogrožajo bistveno, saj je informacija po navadi na voljo iz predhodnih delov besedila oziroma konteksta. Tolmačem omogočajo, da prihranijo čas in sprostijo procesne zmogljivosti za problematične segmente besedila. V analizi se je ravno tako vzpostavila povezava med hitrostjo podajanja in številom izpustov. Ugotovljena je bila statistično pomembna razlika med besedili z najvišjo in najnižjo hitrostjo podajanja, in sicer tako v skupnem številu izpustov kot tudi v številu izpustov visokega tveganja. Hitrejše podajanje tolmače sili, da izpustijo

še več informacij, ker so njihove procesne zmogljivosti preobremenjene, zato morajo obvladovati komunikacijska tveganja in sprejemati strateške odločitve o informacijah, ki so za njihove poslušalce bistvene.

Celovita ocena kakovosti terja pristop v več fazah, saj zgolj ocene občinstva na podlagi retoričnih parametrov ne razkrijejo kompleksnosti vseh prilagoditvenih procesov med tolmačenjem, kot so izpusti, zgoščevanje in redukcija, ki vplivajo na ciljno besedilo. Zato je treba oceno občinstva dopolniti s primerjavo izvirnega in ciljnega besedila na podlagi objektivnih in primerljivih meril, s čimer se razkrije vpliv procesov in strategij pri tolmačenju.

Tolmači so dosegli profesionalizacijo v institucionalnem okolju, v katerem imajo priznan status strokovnjaka s pripadajočimi pravicami in ugodnostmi. V naslednji fazi bi se morali v sodelovanju z ostalimi akterji v tolmaškem in institucionalnem okolju osredotočiti na ozaveščanje evropskih poslancev in jih prepričati o prednostih sodelovanja s tolmači. Pri tem bi se lahko sklicevali na krovno politiko EP o približevanju državljanom in izboljšanju komunikacije, katere sestavni del je tudi boljša večjezična komunikacija v institucionalnem okolju.

Vir:

Pym, Anthony D., 2008: On Omission in Simultaneous Interpreting: Risk Analysis of a Hidden Effort. Hansen, Gyde, Andrew Chesterman in Heidrun Gerzymisch-Arbogast (ur.): *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research: A Tribute to Daniel Gile*. Amsterdam: John Benjamins. 83-105.

| Hannah Starman |

Pravica do tolmačenja v kazenskih postopkih: zakonodaja in sodna praksa*

V petek, 2 novembra 2012, je bil na bruseljskem letališču Zaventem aretiran 25-letni brazilski državljan s štirimi kilogrami kokaina. Osumljenec, gospod Guilherme, je bil naslednji dan priveden pred preiskovalnega sodnika in s tem upravičen do odvetnika in tolmača. Ker mu preiskovalni sodnik ni uspel v razumnem roku zagotoviti tolmačenja v portugalščino, ga je bil prisiljen izpustiti na prostost. Po navedbah njegove odvetnice se je gospod Guilherme še isti dan vrnil v Brazilijo.**

Belgijska zbornica prevajalcev, tolmačev in jezikoslovcev se je nemudoma odzvala z izjavo za tisk, v kateri je izrazila svoje ogorčenje nad dejstvom, da v evropski prestolnici v 24 urah ni

---

* Prisrčno se zahvaljujem kolegu Predragu Latinoviču za posredovanje članka avtorice Roxani Fragkou.

** "Un Brésilien arrêté avec 4 kg de cocaïne à Bruxelles: relâché par manque d'interprète." *RTL.be*. 4. november 2012. Spletna stran: http://www.rtl.be/info/votreregion/bruxelles/918925/un-bresilien-arrete-avec-4-kg-de-cocaine-a-bruxelles-relache-par-manque-d-interprete. Zadnji dostop 9. januarja 2013.

bilo mogoče najti tolmača za portugalski jezik, in opozorila na okoliščine, ki so privedle do tega "obžalovanja vrednega" dogodka.* Večina komentatorjev na spletnih forumih pa je svoj gnev usmerila v zaznano nesorazmernost med osumljenčevo pravico do tolmačenja in resnostjo obtožbe ter obsodila pretirano vnemo belgijskih oblasti pri zagotavljanju postopkovnih jamstev.

Izhajajoč iz tega primera, bom v prispevku izpostavila nekaj ključnih vidikov pravice do tolmačenja in njenega razvoja v smislu relevantne zakonodaje in sodne prakse.** Pri tem se bom osredotočila na naslednja vprašanja: Kaj je pravna osnova pravice do tolmačenja? Kako je pravica do tolmačenja umeščena v pravni red Evropske unije? V katerih postopkih je oseba upravičena do tolmačenja? Kdo določi, ali oseba potrebuje tolmačenje in na osnovi kakšnih kriterijev? Kdo nosi stroške tolmačenja in kakšne so pravne posledice te ureditve? Kako se je koncept pravice do tolmačenja postopoma razvil v sodni praksi?

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v nadaljevanju Konvencija) v 4. odstavku 5. člena (Pravica do svobode in varnosti) določa, da je treba ob odvzemu prostosti "vsakogar takoj poučiti v jeziku, ki ga razume, o vzrokih za odvzem prostosti in česa ga dolžijo." 6. člen Konvencije (Pravica do poštenega sojenja) pa v svojem 3. odstavku predvideva,

---

* "Izjava za tisk Belgijske zbornice prevajalcev, tolmačev in jezikoslovcev." *Chambre belge des Traducteurs, Interprètes et Philologues*. 5. november 2012. Spletna izdaja: http://www.translators.be/index.php?option=com_content&task=view&id=170&Itemid=190&lang=fr. Zadnji dostop 9. januarja 2013.

** Glej Fragkou, Roxani. "La consecration du droit à l'interprétation et à la traduction lors du process penal dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme: un processus évolutif." *Revue trimestrielle des droits de l'homme*. 2012 (92), str. 835-860 in Monjean-Decaudin, Sylvie. "L'Union européenne consacre le droit à l'assistance linguistique dans les procedures pénales." *Revue trimestrielle de droit européen*. 47 (4). Oktober-december 2011, str. 763–783.

da obdolženega kaznivega dejanja "takoj in podrobno seznanijo v jeziku, ki ga razume, z bistvom in vzroki obtožbe, ki ga bremeni."*

Z Direktivo 2010/64/EU z dne 20. oktobra 2010 o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih (v nadaljevanju Direktiva) je evropski zakonodajalec uredil in poenotil vprašanje jezikovne pomoči, da bi olajšal policijsko in pravosodno sodelovanje v kazenskih postopkih ter zagotovil minimalna pravila za vzajemno priznavanje sodnih odločb. Glavni prispevek Direktive v primerjavi s Konvencijo je v tem, da Direktiva izrecno razlikuje med pravico do tolmačenja in pravico do prevajanja ter ločeno ureja storitve tolmačenja in prevajanja. Medtem ko sodna praksa Evropskega sodišča za človekova pravice (v nadaljevanju ESČP) dopušča, da se zahteva prevajanje najpomembnejših dokumentov, pa Direktiva to v svojem 2. členu izrecno določa.

Tako iz določb Konvencije kakor tudi iz Direktive izhaja, da pravica do brezplačnega, učinkovitega in ustreznega tolmačenja nastopi takoj oziroma v najkrajšem možnem času po prijetju osumljenca. Ne glede na okoliščine in pravosodne sisteme pri pravici do tolmačenja vedno najdemo tri glavne parametre: upravičenost do tolmačenja, odločitev o tem, da je tolmačenje potrebno, in kakovost tolmačenja. Zaenkrat je pravica do jezikovne pomoči omejena na kazenske postopke, kjer so posledice za obtoženca potencialno najbolj daljnosežne, vendar gre razvoj zakonodaje in sodne prakse v smer uveljavljanja te pravice tudi v civilnih in upravnih postopkih.

Pravica do tolmačenja ob odvzemu prostosti nastopi takoj**, sicer je odvzem prostosti nezakonit. Sodna praksa ESČP kaže na

---

* Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. *Uradni list RS* (13. 6. 1994) MP, št.7–41/1994 (RS 33/1994).

** Pri tem je treba opozoriti na razhajanja med jezikovnimi različicami Konvencije. V slovenščini in angleščini je to takoj (promptly), v francoščini,

to, da sodniki pojem najkrajšega možnega roka obravnavajo po posameznih primerih in glede na okoliščine. Kadar se ni dalo takoj zagotoviti tolmačev, so sodniki kot razumno časovno obdobje sprejeli tudi 19 ur, vendar praviloma zamude, ki so presegale 24 ur, niso bile sprejemljive.* V tem smislu je belgijski preiskovalni sodnik v uvodnem dogodku odločil skladno z ustaljeno sodno prakso.

Obdolženec, ki ne razume ali govori jezika postopka, je po 6. členu, 3. odstavka e) Konvencije upravičen do brezplačnega tolmačenja, kajti le-to mu lahko lahko zagotovi pravičen postopek. Če bi bil obdolženec prisiljen sam nositi stroške tolmačenja, bi to finančno šibkejše obdolžence lahko prisililo v to, da bi se tolmačenju odpovedali oziroma si zagotovili neustrezno kvalificirane, a cenovno ugodnejše ponudnike tolmaških storitev. Kljub temu pa velja nenapisano pravilo, da se večja pozornost posveča kakovosti tolmačenja pri odmevnih dogodkih oziroma pri medijsko izpostavljenih obtožencih (klasičen primer so sodni postopki proti vojnim zločincem).

Zakonodaja in sodna praksa urejata tudi vprašanje odgovornosti za zagotavljanje kakovosti tolmačenja. Direktiva v svojem 5. členu določa, da morajo za to poskrbeti države članice in isto načelo najdemo tudi v sodni praksi. V zadevi *Kamasinski proti Avstriji* je ESČP tako izrecno določilo, da mora biti tolmačenje dovolj kakovostno, da se zagotovi pravičen postopek, in razsodilo, da se "obveznost pristojnih organov ne omejuje samo na zagotavljanje tolmača, temveč morajo ti [...] izvajati tudi nak-

---

nemščini in španščini pa v najkrajšem možnem času (dans le plus court délai / innerhalb möglichst kurzer Frist / en el plazo más breve posible).

* V sodbi z dne 28. oktobra 1994 v zadevi *Murray proti Združenemu kraljestvu* (odstavki 78–80) je rok dveh ur prepoznan kot primeren, v sodbi z dne 11. julija 2000, *Dikme proti Turčiji* (odstavki 51–57) pa so sodniki sprejeli tudi rok 19 ur.

nadni nadzor kakovosti tolmačenja."* ESČP je v zadevi *Cuscani proti Združenemu kraljestvu* to obveznost še dodatno podčrtal in razsodil, da so nacionalna sodišča "zadnji garant pravičnosti postopka, vključno v delu, ki se navezuje na morebitno odsotnost prevajanja in tolmačenja v korist tujemu obdolžencu."**

Poleg zagotavljanja kakovosti tolmačenja so nacionalna sodišča odgovorna tudi za dokazovanje jezikovnih kompetenc obtoženca. ESČP je to načelo ustoličil v orientacijski sodbi *Brozicek proti Italiji*. Gospod Brozicek je bil nemški državljan, ki so ga italijanske oblasti preganjale zaradi upiranja policiji. Sodišče je na osnovi dejstev, da gospod Brozicek ni italijanski državljan ali oseba italijanskega porekla, da ne biva v Italiji in da iz ničesar ni razvidno, da razume oziroma govori italijansko, razsodilo, da bi italijanski organi pregona gospodu Brozicku morali zadevne dokumente posredovati v nemščini "razen v primeru, da bi lahko dokazali, da tožnik dovolj obvlada italijansko, da bi lahko razumel posledice akta, s katerim je bil obveščen o obtožbah, ki ga bremenijo."***

Primer Iqbal Begum**** iz britanske sodne prakse nazorno prikazuje, kako tragične so lahko posledice neustreznega tolmačenja v kazenskih postopkih. Gospa Begum je po dolgih letih nasilja v družini ubila svojega moža. V postopku pred sodiščem v Veliki Britaniji ji je tolmačil pakistanski računovodja njenega odvetnika, za katerega se je kasneje izkazalo, da sploh ni govoril jezika, ki bi ga obtoženka razumela. Ker gospe Begum ob odsotnosti zan-

---

* ESČP. *Sodba Kamasinski proti Avstriji*. 19. december 1989 , odstavki 72–75.

** ESČP. *Sodba Cuscani proti Združenemu kraljestvu*. 24. december 2002, odstavki 39–40.

*** ESČP. *Sodba Brozicek proti Italiji*. 19. december 1989, odstavek 41.

**** *Sodba Iqbal Begum* (1991) 93 Cr.App.R. 96.

jo koristnega tolmačenja ni bila ustrezno predstavljena razlika med ubojem in umorom, je bila napačno obsojena na dosmrtni odvzem prostosti. V ponovnem sojenju se je ta napaka razkrila, gospa Begum, ki je medtem že odslužila najvišjo predpisano kazen za uboj, je bila sicer izpuščena na prostost, vendar je kmalu po tem naredila samomor.*

Čeprav belgijski preiskovalni sodnik, soočen z osumljencem, ki je očitno razumel in govoril samo portugalsko, verjetno ni imel pred očmi primera Begum, pa je vendarle treba ugotoviti naslednje: sodnik je nedvomno presodil, da je tolmačenje potrebno za zagotovitev pravičnega postopka. Na osnovi te ugotovitve je najprej iskal tolmača z nizozemsko-portugalsko kombinacijo, in ko se je izkazalo, da nihče ni razpoložljiv, še tolmača s francosko-portugalsko kombinacijo.** Ker ni našel nikogar, je osumljenca izpustil na prostost.

Primer gospoda Guilherme vodi v razmislek o tem, kaj lahko pričakujemo od Direktive 2010/64/EU, ki bo 27. oktobra 2013 začela veljati, in zlasti kako bodo države članice zagotovile materialne in človeške vire za njeno izvajanje?

Belgijska zbornica prevajalcev, tolmačev in jezikoslovcev je v svoji izjavi za tisk z dne 5. novembra 2012 pojasnila, da Belgija še vedno ni vzpostavila enotnega registra sodnih tolmačev, da vsako sodišče uporablja svoj seznam in svoja pravila za uvrstitev tolmačev in prevajalcev na seznam in da kljub nižjim honorarjem sodnih tolmačev ti po več mesecev niso plačani za svoje storitve. Pri-

---

* Robinson, Oliver. "Speaking in tongues." *The Guardian*. 15. julij 2002. Dostopno na:: http://www.guardian.co.uk/money/2002/jul/15/careers.jobsadvice4. Zadnji dostop 9. januar 2013.

** Lagast, Cedric. "Justitie vindt geen tolk: drugsmokkelaar vrijgelaten." *Nieuwsblad*. 5. november 2012.Dostopno na:: http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=DMF20121104_00357457. Zadnji dostop 9. januarja 2013.

čakovati je, da se s podobnimi težavami soočajo tudi druge države članice, zlasti v času gospodarske krize in varčevalnih ukrepov.

Da pa zagotavljanje kakovostnega tolmačenja ni edina težava, s katero se soočajo belgijski sodniki, nazorno prikazuje še en primer tihotapljenja mamil. V začetku februarja 2011 je bil na bruseljskem letališču Zaventem prijet beninski državljan z več kilogrami kokaina, v kovčku in v želodcu. Preiskovalni sodnik, ki bi osumljenega tihotapca moral zaslišati, je izdal odločbo o njegovi izpustitvi na prostost. V 24 urah namreč ni uspel najti avtomobila, s katerim bi se odpeljal k osumljencu niti prenosnega računalnika, ki bi ga potreboval za zaslišanje.*

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Zakaj ste se odločili za tolmaški poklic? Je ta poklic izpolnil vaša pričakovanja?

Izbira poklica se je zgodila kot posledica pragmatične odločitve po praktični uporabi enega od talentov, ki so mi bili pač dani. Pričakovanj ob izbiri poklica ni bilo, je pa poklic presegel moje predstave o tem, kam me lahko pripelje in kaj omogoči.

* "Sans voiture ni ordinateur, le juge libère un trafiquant." *Rtbf.be Info*. Dostopno na: http://www.rtbf.be/info/regions/detail_sans-voiture-ni-ordinateur-le-juge-libere-un-trafiquant?id=5567143. Zadnji dostop 9. januarja 2013.

| Nada Prodan |

O dobrih in slabih izkušnjah s tehnično opremo za tolmačenje

Tako kot tolmači pri svojem delu upoštevamo poklicne standarde in načela Kodeksa poklicne etike Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije (ZKTS) oz. Mednarodnega združenja konferenčnih tolmačev (AIIC) ter se hkrati zavzemamo za uveljavljanje delovnih pogojev v skladu z mednarodnimi standardi (glej spletno stran ZKTS-ja, Poklicni standardi), mora tudi tehnična oprema, ki jo uporabljamo pri simultanem tolmačenju na konferencah oz. konferencam podobnih dogodkih, ustrezati določenim tehničnim in kakovostnim standardom. Na spletnih straneh ZKTS-ja so zato predstavljeni tudi tehnični standardi za montažne in vgrajene kabine, medtem ko je več podatkov o primerni avdioopremi (tolmaške konzole, mešalniki, mikrofoni in sprejemniki) in proizvajalcih možno poiskati na spletnih straneh AIIC-a. Zaradi omejene velikosti slovenskega trga in s tem tudi povpraševanja teh podatkov nismo vključili na naše spletne strani, saj organizatorji dogodkov tudi po naših priporočilih najpogosteje sodelujejo z že uveljavljenimi ponudniki kakovostne tehnične opreme za tolmačenje, kot sta npr. Robotrade in Albatros.

Zgledno opremljena kabina v dvorani Evropskega sveta – neoviran pogled na dvorano, najsodobnejša konzola in monitor za neposreden pogled na govorca.

Brezhibno delujoča tehnika je predpogoj za uspešno izvedbo kakršnegakoli mednarodnega oz. večjezičnega dogodka. Tega se morajo zavedati tudi in predvsem organizatorji, ki jim toplo priporočamo, da se pozanimajo o standardih in primernih pogojih za delo in jih skušajo zagotoviti, zlasti če dogodek organizirajo prvič. Prekinitve dogodkov zaradi napak v delovanju so namreč zelo moteče za vse, za udeležence, organizatorje in tudi za tolmače, na katere v takih primerih prav tako pade slaba luč. Zato se v Sloveniji tolmači ob prevzemu naročila po navadi pozanimamo, kdo bo skrbel za tehniko. Pri sodelovanju z izkušenimi ponudniki praviloma ne prihaja do zapletov, predvsem pa je zelo dragoceno, da sami vnaprej prepoznajo morebitne težave, ki bi jih za kakovostno tolmačenje lahko predstavljale tehnične ovire in se jih sami potrudijo odpraviti, ne da bi s tem obremenjevali tudi tolmače.

Kot dober primer takega delovanja lahko navedem tiskovno konferenco v nekem občinskem kulturnem domu, kjer je ponudnik opreme Robotrade pri organizatorju vztrajal in tudi dosegel, da je v dvorano za tiskovno konferenco namestil montažno kabino, namesto da bi tolmači po organizatorjevi zamisli čemeli v neki majhni kabini visoko pod stropom dvorane, ki je bila neprimerna za delo in ni omogočala pregleda nad dvorano.

Montažne kabine (ki ustrezajo standradu ISO 4043 za mobilne kabine) v konferenčnem centru Brdo za 22 jezikov, ki jih je med predsedovanjem Slovenije Evropski uniji 2008 zagotovilo podjetje Robotrade.
foto: arhiv Robotrade

Kljub uveljavljenim standardom in dokaj podobnim izkušnjam tolmačev na slovenskem in na tujih trgih, pa se je že prav vsak izmed nas znašel v situaciji, ko oprema ni bila popolnoma ustrezna in so bili zaradi tega delovni pogoji oteženi in nemalokrat celo presenetljivi. Pri tem si tolmač vsakič znova postavi vprašanje, kako ravnati. V primerih, ko smo že sprejeli ponudbo, podpisali pogodbo in morda celo prepotovali tisoč in več kilome-

trov, ne da bi mogli kakorkoli predvideti, da nas na kraju dogodka ne čakajo pogoji, kakršne pričakujemo, se odločamo sproti. Če res ni druge možnosti in če smo pri svojih zahtevah po izpolnjevanju standardov v ekipi v manjšini, skušamo rešiti, kar se rešiti da. A prav zaradi takih neljubih pripetljajev je pomembno, da se za upoštevanje standardov in osveščanje naročnikov zavzemajo stanovska združenja, kot je v Sloveniji ZKTS oz. na mednarodni ravni AIIC, ki ima tudi sklenjene konvencije z velikimi mednarodnimi uporabniki tolmaških storitev, kakršne so institucije Evropske unije, Svet Evrope, OZN in drugi. Kot primer doslednega upoštevanja tehnične ustreznosti opreme lahko izpostavimo stališče tolmaških služb Evropske komisije (SCIC) in Evropskega parlamenta, katerih tolmači lahko odklonijo tolmačenje na določenem dogodku, če tehnična oprema ni ustrezna. V izogib takim drastičnim odločitvam njihovi predstavniki vnaprej preverijo ustreznost tehnične opreme na neznanih lokacijah. Tako delovanje na slovenski ravni podpira tudi ZKTS in res bi si želeli, da bi imeli vsi naročniki za to dovolj posluha, da bi bilo na obeh straneh pri izvedbi dogodka čim manj presenečenj.

Pri vgrajenih kabinah so presenečenja sicer bolj redka. Zelo kakovostno delovno okolje z vgrajenimi kabinami, ki ustrezajo vsem tehničnim zahtevam glede velikosti, prezračevanja, osvetlitve in dostopa, imamo na voljo pri evropskih institucijah, kjer nas večina že od leta 2004 ali tudi dlje opravlja pretežni del svojih storitev, razen nekajletnega obdobja na sestankih ene od političnih skupin v Evropskem parlamentu v Strasbourgu, kjer so do prenove dvorane zaradi prostorske stiske poleg vgrajenih kabin ob robu dvorane postavili še tri montažne, v katerih smo se počutili kot v akvariju. Odlične pogoje za delo ponuja tudi relativno nov Kongresni center Brdo, kjer je potekala večina večjezičnih dogodkov med slovenskim predsedovanjem Evropski uniji v prvem semestru 2008 in leto zatem še med predsedovanjem Svetu Evrope.

Slabše pogoje za delo pa imamo praviloma v prostorih starejše zasnove, ko se pri načrtovanju tolmaških kabin niso upoštevali vsi zgoraj navedeni standardi. Tak primer je neka sejna dvorana v Ljubljani, v kateri sta dve precej tesni tolmaški kabini (a po navadi se uporablja le ena) nameščeni na koncu ozke in dolge dvorane, predeljeni sta s steklom, ki ni neodsevno, zato je vidljivost za tolmače zelo otežena, preveč sta oddaljeni od nasprotne stene v dvorani, na katero se projicirajo predstavitve, ki jim je zaradi oddaljenosti skoraj nemogoče slediti. Poleg tega je v kabini starejša tolmaška konzola z enim samim gumbom za vklapljanje levega oz. desnega mikrofona, s tremi izhodnimi kanali, od katerih samo dva delujeta, na enem pa zvok žvižga, in z enim samim vrtljivim gumbom za preklapljanje med kanali. Skratka, s to opremo je kabina za silo uporabna samo za dvojezične sestanke, za trojezične pa bi bilo že nujno najeti primernejšo opremo ali investirati v novo.

Zanimive primere vgrajenih kabin smo nekateri tolmači preizkusili tudi na tujih trgih. Na primer, na nekem kongresu na Kitajskem sem pred leti zaprepadeno strmela v zaboju podobno kabino v prvem nadstropju nad sejno dvorano: široka je bila komaj za dva ozka stola, tesno postavljena enega ob drugega, nobenega pogleda v dvorano ni ponujala, prednja in stranski steni so bile prekrite z naluknjanim izolacijskim materialom, zastekljena so bila le vrata v kabino za tolmačevim hrbtom (nehote pomisliš, ali je to namenjeno nadzoru), pult s svetilko in tolmaško konzolo je bil komaj dovolj velik še za nekaj papirjev, skratka, nekaj časa sem potrebovala, da sem razmislila, kako se bom sploh vanjo stlačila in kam bom postavila svoje pripomočke. Pritoževanje pa seveda sploh ne bi prišlo v poštev, tudi kolegi domačini so se mirno posedli v svoje škatlice in se posvetili delu, le na zrak so hodili malo pogosteje, kot bi v primernejših okoliščinah.

Tudi pri tolmačenju v montažnih kabinah pride kdaj do odstopanja od dobrih praks. Včasih tolmači ne moremo vplivati na

organizatorjevo izbiro ponudnika in se nato znajdemo v stari, nezadostno zvočno izolirani montažni kabini skoraj sredi publike, nato pa med tolmačenjem ugotovimo, da udeleženci v naši bližini strmijo bolj v kabino kot pa na govorniški oder, saj za poslušanje tolmačenja sploh ne potrebujejo slušalk … Zgodi se tudi, da v nekaterih televizijskih studiih, v katerih se v živo tolmačijo pogovori v informativnih ali drugih oddajah, kar je še posebej stresno za tolmače, kabine ne ustrezajo standardom, obenem pa so v njih nameščene tudi zelo specifične »tolmaške« konzole, ki jih iz razumljivih razlogov upravljajo tehniki oddaje na daljavo in ne tolmači sami. V Španiji so nam nekoč ponudili kabine brez stolov, z le 30 cm globokimi pisalnimi pulti na neprimerni višini, s slabo zapirajočimi vrati in brez ventilacije. Na srečo je organizatorju uspelo še pravočasno priskrbeti primerne stole, ker so bili sedeži iz dvorane za kabine neuporabni. Najzanimivejši približek tolmaških kabin pa sva imela s kolegom priložnost preizkusiti na nekem mednarodnem dogodku v Franciji, kjer je ponudnik tolmaških storitev in opreme v sejno sobo Regionalnega sveta na mize v zadnji vrsti postavil osem prenosnih »polkabin« – to so bile v bistvu kartonske škatle s prednjo steno in stranskimi stenami iz prosojne plastike ter polcentimetrsko notranjo izolacijo iz aluminijaste folije in nazobčane penaste gume (glej foto na naslednji strani). Pod vsako izmed kartonskih škatel sta bili nameščeni dve kakovostni tolmaški konzoli. Čeprav smo z odprtimi usti strmeli v to nepoznano tolmaško okolje in glasno negodovali, smo nazadnje le obsedeli vsak v svoji »kabini«, rezultat pa je bil v končni fazi ta, da smo morali imeti ves čas na ušesih obe slušalki in smo zato verjetno tudi glasneje govorili (po navadi si med tolmačenjem eno uho sprostimo, saj poslušamo istočasno govorca in kolega v kabini oz. sami sebe in tako laže nadziramo glasnost), hkrati pa smo glave tiščali globlje v notranjost škatle, da nas ni preveč motilo brenčanje, ki se je razlegalo v ozadju iz sosednjih kabin kot iz zelo aktivnega čebelnjaka. Izkušnja je bila sicer slikovita, a zelo neobičajna in tudi precej utrudljiva.

Popolnoma neprimerne tolmaške »kabine« na konferenci v Španiji. foto: osebni arhiv Boštjan Zupančič

V zadnjih nekaj letih smo naleteli še na eno neobičajno in z etičnega vidika vprašljivo prakso pri nekaterih novih ponudnikih tolmaške opreme, ki so se prodora na trg lotili na bolj komercialen način, kot smo bili doslej vajeni, in imajo na svoji opremi in montažnih kabinah na veliko objavljen svoj logotip. Take neposredne samopromocije na dogodkih nista podjetji Robotrade in Albatros nikoli izvajali, pa sta se vseeno uveljavili. Vprašljivo pa je tako ravnanje predvsem zato, ker se pri udeležencih ustvarja vtis, da so tudi konferenčni tolmači, ki v teh kabinah delajo, »last« oz. del ponudbe podjetja, ki pa je na konkretnem dogodku priskrbelo samo tehnično opremo. Na tak način postanemo nehote s svojim kakovostnim strokovnim delom brezplačna reklama za ponudnika, ki v široki paleti svojih storitev ponuja tudi organizacijo konferenčnega tolmačenja z opremo in tolmači, pri čemer v primerih lastne organizacije ne najema preverjenih in izkušenih tolmačev in s tem najverjetneje tudi znižuje ceno svoje ponudbe. Tržna pravila so res neizprosna, a menim, da prav zaradi tega ne bi smeli pristajati na delo v kabinah, označenih z

logotipom, in da bi bilo koristno, če bi uveljavljeni tolmači zavzeli enoten pristop v takih primerih.

Za konec pa še par besed o simultanem tolmačenju brez kabin. Tudi ta možnost namreč obstaja — tolmač posluša govorca neposredno ali preko slušalk in vsebino tolmači v brezžični mikrofon, ki je povezan s sprejemnikom in slušalkami, preko katerih uporabniki poslušajo tolmačenje. Gre za neke vrste šepetano tolmačenje z mikrofonom. Na prvi pogled se to zdi privlačno, saj je s tehnične plati veliko enostavnejše za izvedbo, vendar pa je treba glede na naravo dogodka dobro premisliti, ali je res ustrezno. Zelo praktično je pri tolmačenju na terenu, kjer se skupina z enim govornikom ali več govorniki in več poslušalci premika od ene točke do druge in posluša razlago, ki bi jo bilo težko tolmačiti konsekutivno. Takšno pozitivno izkušnjo sva imela s kolegom v severni Franciji, kjer je skupina udeležencev iz osmih držav, torej govorcev osmih različnih jezikov, obiskala več objektov na nekdanjem rudarsko-industrijskem območju. Na vsakem objektu smo tolmačili predstavitve vodičev oz. predstavnikov lokalnih organov, odgovornih za projekt prenove in revalorizacije objektov. Tolmači smo ves čas sledili vodičem in simultano tolmačili njihovo razlago, ki so jo udeleženci poslušali skozi slušalke vsak v svojem jeziku in se pri tem prosto gibali po prostoru. V taki situaciji bi bila izvedba kakršnekoli druge oblike tolmačenja nemogoča.

Toda organizatorji se morajo zavedati, da je to primerno le za tovrstne dogodke. Za tolmačenje na sestankih in konferencah je za zagotovitev kakovostnega tolmačenja treba poskrbeti, da bo to potekalo nemoteče, zato je uporaba kabin nujna. Tudi AIIC tolmačenje brez kabin odsvetuje, razen izjemoma na dogodkih, kakršnega sem opisala, ali na kratkotrajnih sestankih (do dve uri) z majhnim številom udeležencev, pri čemer pa bi morali tudi udeleženci uporabljati mikrofon, tolmač pa poslušati izvirnik

skozi slušalke. Prednost tega načina je zgolj v hitrosti, saj uporabniki pogosto nimajo potrpljenja za konsekutivno tolmačenje, pri katerem se čas pogovora skoraj podvoji.

Konsekutivno tolmačenje na terenu – simulacijska vaja o obvladovanju izbruha slinavke in parkljevke, tolmači Veronika Pušnik.
foto: osebni arhiv Veronika Pušnik

Kljub vsem priporočilom pa smo včasih priča tudi primerom slabe prakse uporabe simultanega tolmačenja brez kabin. Zgodi se, da na kakšni večjezični mednarodni konferenci posamezne delegacije, ki nimajo zagotovljenega tolmačenja v svoj jezik, pripeljejo s seboj svojega tolmača. Le-ta nima na voljo kabine, dobi pa brezžični mikrofon in enak sprejemnik s slušalkami kot delegati v dvorani, tako da lahko posluša govor v dvorani neposredno ali pa se poveže z enim od jezikovnih kanalov in posluša tolmačenje iz kabine v jeziku, ki ga razume. Tako na stolu v dvorani, nekje, kjer ni moteče za udeležence, tolmači v mikrofon, ki pa je povezan samo s sprejemnikom in slušalkami za svoje delegate. Spomnim se slovaške tolmačke, ki je na tak način tolmačila sama cela dva dneva na ministrskem zasedanju in še na strokovnem

posvetu, pri čemer je še med odmori ves čas sledila svojemu naročniku in po potrebi tolmačila. Takšna praksa ima lahko precej negativen učinek pri nepoznavalcih, ki si nato predstavljajo, da je tolmačenje dovolj enostavno, da se ne potrebuje konferenčne opreme s kabinami in da ni treba spoštovati standardov glede števila in delovnega časa tolmačev. A po drugi strani si ni težko zamisliti kaosa, ki bi zavladal v dvorani, če bi tak način tolmačenja uporabilo istočasno več delegacij in če bi za hrbti delegatov množica skoraj nevidnih tolmačev brez premora brbljala v mikrofone v svojih, recimo desetih jezikih, da o neizogibnem padcu kakovosti tolmačenja po določenem času niti ne govorimo.

Če obstaja skupni interes organizatorjev mednarodnih dogodkov, njihovih udeležencev, ponudnikov opreme in konferenčnih tolmačev, je to nedvomno zagotovitev kakovostnih storitev in uspešne izvedbe konference. Zato tudi združenji AIIC in ZKTS organizatorjem oz. naročnikom svetujeta, naj se na organizacijo temeljito pripravijo, se posvetujejo z izkušenimi tolmači in ponudniki opreme ter naj se ne izogibajo najemanju tolmaške opreme v skladu z mednarodno določenimi standardi. Če bodo vsi vključeni bolje osveščeni, tudi o možnih tehničnih težavah in drugih ovirah za kakovostno delo tolmačev, bodo, vsaj tako upamo in si želimo, nevšečnosti in negativne izkušnje še redkejše, zadovoljstvo po uspešno izpeljanem dogodku pa na vseh straneh neprimerno večje.

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Zakaj ste se odločili za tolmaški poklic? Je ta poklic izpolnil vaša pričakovanja?

Odločitev je padla potem, ko sem prebrala članek o tem poklicu, ki me je navdušil in sem takoj začela raziskovati, kje je tak študij možen. Poklic je izpolnil moja pričakovanja in nikoli nisem obžalovala te izbire.

| Marta Biber |

Angelikine zagate

V ponedeljek, 1. oktobra, je Angelika še enkrat za vsak primer preletela seznam obveznosti v tem tednu – večbarvno popisan koledarček, ki ga je vedno imela pri sebi. Po dolgih letih neštetih konferenc, seminarjev, državniških obiskov, kongresov, sej številnih mednarodnih teles, sestankov v gospodarstvu in negospodarstvu, sprejemov, odprtij in zaprtij razstav, tovarn in šol ter celo porok in pogrebov, ko en dan ni bil podoben drugemu, je le tako lahko vedela, kam mora priti, kateri dan in ob kateri uri, kaj mora tam tolmačiti, koga, za koga, kako dolgo ter iz katerega jezika v kateri jezik. Dober star papir in svinčnik sta bila veliko zanesljivejša in preglednejša od kakršnihkoli e-zapisov.

V četrtek, 4. oktobra ob 11.00 – Fakulteta – minister za šolstvo – Oddelek za prevajalstvo, predavalnica ? – HR-SL – konsekutiva – javni naročnik. »No, to bo pa prav prijetno,« si je mislila Angelika, »ni mi treba potovati iz Ljubljane, pogoji so znani, saj imam z naročnikom sklenjeno stalno pogodbo na podlagi javnega razpisa, hrvaški minister se zdi dokaj normalen za politika, poslušalci pa bodo predvsem nekdanji profesorji in kolegi jezikoslovci ter njihovi študentje.« Tolmačiti pred kolegi je bil za Angeliko izziv, saj je vedela, da ji bodo natančno in kritično prisluhnili ter potem mogoče celo kaj pripomnili o kakovosti njenega dela. Iz pogovora z znanko s hrvaškega veleposlaništva je izvedela, da je namen obiska opozoriti medije na pomanjkanje tolmačev v jezikovni kombinaciji hrvaščina-slovenščina, nami-

gniti na možnost pridobivanja nepovratnih evropskih sredstev za njihovo izobraževanje v okviru čezmejnih programov pomoči IPA ter pritegniti pozornost potencialnih študentov in izvajalcev izobraževanja na univerzitetni ravni. Angelika si je na YouTubu ravno ogledala posnetek govora napovedanega hrvaškega ministra o neki drugi temi in že začela vaditi simultano tolmačenje, ko je zazvonil telefon.

Predstavnica naročnika je razložila, da so se zaradi primanjkljaja v proračunu (beri: »špar programa«) dogovorili, da bo stroške tolmačenja krila kar Fakulteta. Gospa bi s to informacijo pogovor končala, če je ne bi Angelika prosila za kontaktno telefonsko številko na Fakulteti. Takoj jo je zavrtela in zaslišala znan glas. Bila je Betka, Angelikina sošolka s faksa, ki se je takoj po študiju tam zaposlila kot predavateljica. Ravno prav, si je mislila Angelika, midve se bova lažje zmenili, saj sva se skupaj učili za izpite in hodili na ples v Festivalno dvorano.

A: »Betka, prosim te le za potrditev naročila. Pošljem ti e-mail z navedbo vseh podrobnosti: kraj, čas, obseg, cena, pogoji, vsebina …, ti pa le nanj odgovori s svojega uradnega naslova, kar bo dovolj.«

B: »Joj, tega pa ne morem. Nimam pristojnosti.«

A: »Ja, pa saj si ti organizatorka dogodka, mar ne?«

B: »Sem, seveda sem. Ampak to je povezano z našim računovodstvom.«

A: »Ni problema, daj mi njihovo e-mail ter naslove vseh na Fakulteti, ki so kakorkoli povezani s tem obiskom, da bom isto pošto poslala vsem. Kakršenkoli odgovor bo predstavljal potrditev naročila.«

Na drugi strani je Angelika začutila obotavljanje in nasprotovanje – neverjetno, koliko informacij lahko človek sliši v popolni tišini!

B: »Poglej Angelika, ker se dobro poznava, ti kar naravnost povem. Na Oddelku smo se odločili, da ne prenesemo tako visokega stroška tolmačenja, čeprav je po tarifi ZKTS. Poiskali bomo drugačno rešitev. Saj veš, kakšna kriza je.«

Angelika je globoko zajela sapo in preštela do tri – tokrat je bil premor na njeni strani približno enako dolg.

A: »Betka, koliko časa se ti že ukvarjaš s tolmačenjem?«

B: »Ja kaj sprašuješ, saj veš, enako dolgo kot ti. Kakih 20 let bo že.«

A: »Koliko časa pa že poučuješ tolmačenje?«

B: »Ja pa saj veš, približno 15 let. Leto gor ali dol.«

A: »Betka, koliko let si že članica ZKTS-ja?«

B: »To pa ti veš bolje kot jaz, saj sva skupaj opravljali preizkus za sprejem v članstvo!«

Angelika se je zavedela, da zadnje vprašanje mogoče ni bilo čisto na mestu, ker je sama uspešno opravila že prvi preizkus, Betka pa je morala še dvakrat na test, preden so jo sprejeli za polnopravno članico.

A: »In glede na vse to se tebi zdi upravičeno govoriti o krizi in iskanju drugačne rešitve?«

B: »Angelika, poglej. Jaz tukaj o ničemer ne odločam, sem samo del aparata. Moram upoštevati navodila od zgoraj – če ni, še vojska ne vzame, saj veš. Moraš razumeti tudi drugo plat.«

A: »Seveda razumem tvoj položaj. Imaš dva otroka, potrebuješ socialno varnost in bolniško, če kateri od njiju zboli. Meniš,

da je treba šefe spoštovati in predvsem ubogati, sicer bo cel sistem razpadel. Razumem, da si le koleščk v velikem stroju. Razumem, da pes ne ugrizne roke, ki ga hrani. A, draga moja, kje je tvoja lojalnost poklicu? Pa zakaj moramo biti tolmači stigmatizirani, če zahtevamo pravično plačilo za svoje delo? Zakaj za vraga se vsaj ti ne zavzameš za SVOJ poklic, saj vendar učiš naslednje generacije?! Pa povej nam kaj v bran, zavrni iskanje cenejše rešitve! Ali pa reci, da tolmačenja sploh ne potrebujete, ker bodo vsi itak razumeli hrvaško, saj sta si jezika tako podobna. Zaradi tega gotovo ne boš izgubila službe in tudi plače ti ne bodo znižali, madonca!«

B: »Angelika, hvala za nasvet. Ti imaš vedno preveč radikalne ideje. Kar nekam z glavo skozi zid siliš in hočeš, da ti vsi sledimo.«

A: »Ne solim ti pameti, pozivam te k ukrepanju! Nehajmo jamrat! Če bi imeli hrbtenico, bi bilo drugače. Zakaj se moramo vedno in povsod obnašati do konca servilno? Je res imel prav Janez Stanovnik glede Slovencev, ko je pred kratkim citiral Cankarja – za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni? Pa pokaži vsaj malo pokončnosti, za tolmaški ponos gre, za dostojanstvo poklica. To je tudi tvoj poklic, čeprav si v rednem delovnem razmerju. Saj ne gre samo za to, kaj se nam osebno v konkretnem primeru splača, ampak kaj se splača celotnemu poklicu. Spomni se železnih pravil in discipline v srednjeveških cehih ali pa današnje stanovske povezanosti zdravnikov, notarjev, odvetnikov, revizorjev, sodnih izvedencev … A naj še duhovnike omenim? Če hočemo, da ljudje spoštujejo naš poklic, potem se moramo zanj postaviti. Taka servilna in bogoboječa drža je najslabše, kar lahko naredimo!«

B: »Kot rečeno, ne bomo potrdili naročila. Oglasi se kaj, če boš hodila mimo. Zadnje čase si predvsem v Bruslju, slišim?«

A: »Pridem z veseljem. Hvala za povabilo. Nasvidenje.«

Angeliko je spet odneslo. Celo poklicni kolegi svobodnjaki so se za Angelikinim hrbtom zgražali zaradi njenega gorečega »aktivizma«, ko jo je včasih tako odneslo. Tokrat je mislila, da lahko bolj zaupa prijateljici iz študentskih časov, stanovski kolegici. Zmotno je verjela, da se lahko zanese na pripadnost poklicu nekoga, ki ni nikoli delal v svobodnem poklicu, na prostem trgu. Pozabila je, da je tak pristop večinoma kontraproduktiven. Spomnila se je razprav na ZKTS-ju o konfliktu med interesi poklica in interesi delodajalca pri redno zaposlenih tolmačih. Vedela je, da največkrat ti zaščitijo delodajalca in potem tega nočejo priznati. Ni mogla razumeti, da ji Betka preprosto zavida neodvisnost, ki je kljub negotovosti prinašala visoke zaslužke. Za dogodek, na katerem bi tolmačeni govor trajal največ 20 minut, bi bruto zaračunala najmanjši obračunski čas. To pa je bila šestina ali celo petina Betkine enomesečne neto plače, ki seveda ni niti pomislila na razliko med bruto in neto. Plačilo se ji je zdelo neupravičeno visoko in noben argument ni zalegel – Betka ni čutila drugega kot fovšijo, ki jo je vztrajno potiskala v podzavest.

V četrtek, 4. oktobra ob 11.00, se je Angelika drenjala s peščico poslušalcev v majhni učilnici na Fakulteti. Minister je govoril dobro, prosto in smiselno. Končal je vsak stavek in izgovoril vsako vejico in piko. Poudarki so bili jasni, povezave logične, glas prijeten. Po pričakovanju ni govoril dlje kot 18 minut. Našteval je podatke, številke, imena programov, institucij in oseb … pravzaprav je bil njegov govor kot naročen za vajo tolmačenja. Namesto Angelike pa je tolmačila kar tajnica s hrvaškega veleposlaništva. Drobna, preplašena tridesetletnica v elegantnem modrem kostimu bi se od treme najraje vdrla v zemljo. Sicer je znala odlično slovensko in razumela hrvaško, vendar ni bila vešča javnega nastopanja, kaj šele tehnike konsekutivnega tolmačenja. Zatikalo se ji je, delala je predolge premore, uporabljala napačne izraze, izpuščala veliko konkretnih informacij, v stiski je z očmi proseče švrkala/švigala po občinstvu in iskala pomoč, ki je ni bilo od ni-

koder. Naletela je le na prezirljive poglede študentov tolmačenja, zadrego učiteljskega kadra na Oddelku za prevajalstvo, nelagodje ljudi iz delegacij in sveto jezo protokola.

V četrtek, 6. decembra ob 11.00, predavanje za študente tolmačenja vseh letnikov z naslovom »Kako se ne sme tolmačiti in zakaj ne?« Angelika je v isti dvorani na Fakulteti kot pred približno dvema mesecema predvajala video posnetek govora hrvaškega ministra in njegovega ponesrečenega tolmačenja. Sledili so podrobna analiza napak, popravki in razprava. Med poslušalci je bil tudi nekdanji Angelikin profesor, ki je organiziral predavanje. V dogovoru z njim je Angelika govorila izključno o samem tolmačenju ter obljubila, da zadreg pri naročanju in odpovedi tega tolmaškega posla nikakor ne bo omenjala. Izpostavila pa je, da so predanost poklicu, lojalnost, pokončnost in stanovska povezanost v ZKTS-ju bistvenega pomena za preživetje slovenskega jezika v javni rabi.

Betke ni bilo v dvorani.

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Kiksi govornikov ob (ne)uporabi tolmačev oz. zakaj so tolmači pomembni?

Neka visoka uradnica je v času predsedovanja kljub ne najboljšemu znanju angleškega jezika in očitni prisotnosti tolmačev tudi na visokih protokolarnih dogodkih vztrajala in sama govorila angleško. Pri tem je o Evropski uniji ves čas govorila kot o "European Onion". Ni treba posebej poudarjati, da se je "European Onion" med predsedovanjem pojavlja skoraj v vsakem drugem stavku.

|Peter Szabo |

Kako sem tolmačil Dalajlamo oz. o tehniki konsekutivnega tolmačenja

Ljudje na splošno jemljejo prevajanje za veliko lažje, kot je v resnici. Pogosto slišimo: "Kaj pa je to takega? Prebereš in samo napišeš v drugem jeziku." Kdor pa se je že lotil prevajanja tudi čisto navadnega besedila, da o strokovnih niti ne govorimo, ve, da le ni tako preprosto.

Popolnoma drugače pa je s tolmačenjem, ki pri poslušalcih pogosto vzbuja začudenje: "Le kako lahko hkrati poslušate in govorite?" ali "Pa kako si lahko zapomnite tako dolg govor?" Zato tudi pogosto pravim, da smo tolmači najbolj podobni cirkuškim akrobatom. Gledalci občudujejo na videz nemogoče dosežke, izvajalci pa vemo, da je to le tehnika.

Vedno občudujem žonglerje z neobvladljivim številom predmetov v zraku in akrobate, pa če so na trapezu, smučeh, krosu z motorjem ali rolerjih. In vendar je vse to le rezultat tehnike, dolgoletnega drila, ponavljanja, padcev, poškodb in vztrajnosti.

Tolmačenje Dalajlame se je izkazalo za posebej zahteven podvig, zato se mi zdi, da bi bilo vredno povedati nekaj besed o do-

godku. Ko se zaradi spleta okoliščin znajdeš v izjemno zahtevni situaciji, te lahko prav izkušnje, izdelana tehnika in tudi majhni triki rešijo pred katastrofo. Začnimo z največjim izzivom.

Tehnične težave

Ko smo vstopili v dvorano Tabor, smo se lepo razporedili na odru, Dalajlama je začel govoriti, jaz pa sem ugotovil, da ne razumem niti besedice. Kaj zdaj?

Tisočglava množica v dvorani in neposredni televizijski prenos. Zbežati nisem mogel in niti nisem hotel. Odločil sem se, da ga bom, tako ali drugače, kakorkoli že, razumel. Zbral sem se, napel ušesa in možgane, in ga tudi razumel.

Šele naslednji dan sem ugotovil, v čem je bil problem. Na odru preprosto ni bilo monitorjev, majhnih zvočnikov, ki so usmerjeni na oder, da lahko tudi govorniki slišijo sebe. Glasbeniki, ki igrajo pred veliko množico z ozvočenjem, morajo prav tako imeti monitor na odru, ker se sicer ne morejo uskladiti z ostalimi člani skupine. Ugotovil sem, da ni bil problem v razumevanju njegove angleščine, ampak preprosto v tem, da ga nisem slišal. Zvok je na oder prihajal iz velikih zvočnikov, ki so bili usmerjeni v dvorano, zato smo na odru slišali samo odmev iz dvorane. Šele naslednji dan sem dojel, da sem sedel čisto na robu kavča, obrnjen proti Dalajlami, in sem, ne da bi se tega resnično zavedal, bral z ustnic. Tudi tako se da, čeprav to ne spada v opis mojega poklica.

Dolgi govori

“Sorry, too long,” je rekel Dalajlama, potem ko se je zavedel, da ga moram še pretolmačiti v slovenščino.

“Not too long and we’ll manage,” sem odgovoril in se, preden sem začel, ozrl proti poslušalcem in na obrazih videli, da jih zani-

ma, kako bom sedaj prevedel tako dolg govor, oziroma če sem si vse zapomnil in če bom sploh zmogel. Njihovi pogledi so me tudi spodbudili, da sem se kar najbolj potrudil in Dalajlamovih osem minut strnil v petminutni prevod.

Osem minut monologa je sicer precej, vendar sem isto popoldne po dobri uri in pol tolmačenja, ko sem bil že bistveno bolj utrujen, imel še štirinajst minut dolg pasus Kako to obvladati? Spet smo pri cirkuških predstavah in vprašanju tehnike.

Dalajlama na obisku v Mariboru 2012, tolmači Peter Szabo.
foto: osebni arhiv Peter Szabo

Prvo pravilo: Mirna kri. Piši in si zapomni. Potem se vrni na prvo stran zapiskov in mirno povej. Mirno, jasno in prepričljivo. Pa razčlenimo navodila na še podrobnejše napotke.

Mirna kri preprosto pomeni brez panike. Tehniko obvladaš, znanje imaš, tudi drugi so že dokazali, da je to obvladljivo, panika pa samo blokira delovanje možganov. Samozavest in mir igrata zelo veliko vlogo v obvladovanju stresnih situacij.

Piši in si zapomni. Pisanje zapiskov je najbolj tehnični vidik konsekutivnega tolmačenja. Ne pišeš celih stavkov, ker preprosto nimaš dovolj časa, tudi v primeru Dalajlame ga ni bilo, čeprav govori precej počasi. Pišeš si le ključne besede, bistvene informacije: letnice, števila, datume, specifične izraze in predvsem miselne prehode. Izkušnje privedejo tudi do tega, da si z leti za pogoste besede izdelaš preproste znake, s katerimi prihraniš veliko časa, to so npr. besede: *svet/planet/globalno*, *vse/vsi/vsak*, *ljudje/človek*, *veliko/mnogo/številni*, *velik*, *majhen*, *zelo/močno*, *rast/razvoj/napredek*, *nato/potem/sledi* itd.

Najpomembnejše besede so miselni prehodi. Stavek se začne, potem pa si moraš zapomniti, kako se naslednja misel veže nanj: ali gre za nadaljevanje, posledico, nasprotje. Zato si pišeš predvsem besede, ki označujejo miselni preskok: *ampak*, *toda*, *vendar*, *torej*, *in*, *ali* in tako dalje.

Po vsakem stavku ali zaključeni misli potegneš črto ali dve, da boš potem ko boš bral, vedel, da se moraš tam ustaviti in začeti nov stavek, novo misel.

K vsemu je treba dodati še veliko bolj prozaične vidike zapisovanja. Ko pišeš, obračaš liste, ki potem visijo čez koleno. Ko je govornik končal, obrneš liste nazaj in jih spet odpiraš, tako kot si zapisoval. Ko končaš, vzameš viseči snop listov in ga spodviješ pod blokec, da liste dokončno umakneš in veš, da si to že prevedel. Ko začneš pisati naslednji del govora, se ti listi ne bodo več pojavili in ti ne bo treba dolgo iskati začetek novega pasusa. Preprosta, a zelo pomembna zadeva.

Pisalo. Si lahko privoščiš, da ti pisalo odpove med tolmačenjem? Seveda ne. Zato moraš imeti rezervnega ali dva. Jaz uporabljam nalivno pero, ker lepše drsi od kemičnega svinčnika in ne packa. Takoj na začetku tolmačenja Dalajlame mi je v prvem peresu zmanjkalo črnila. Njegov tajnik je iz nekega žepa, ki ga imajo

skritega kdovekje v svojih tibetanskih oblekah, potegnil kemični svinčnik nekega Hiltonovega hotela. Jaz pa sem ga pomiril in iz žepa potegnil svoje drugo pero in pisal naprej.

Pika na i in zadnji trik

Ko smo opravili s tehničnimi vidiki, dodajmo še estetskega. Nekje sem verjetno omenil samozavest. Ta je toliko pomembnejša, ko imaš opravka z večjo množico. Od tvoje samozavesti bo odvisno, kako bodo poslušalci sprejeli tvoje besede. Če si tehnično še tako popoln in nimaš samozavesti, bo nekaj narobe. Če pa izžarevaš gotovost, bodo poslušalci zadovoljni in si boš lahko celo privoščil kako napako, ne da bi jo poslušalci opazili ali pa ti jo zamerili.

Med tehničnimi pripomočki, ki prispevajo k samozavesti, je gotovo tudi dikcija. Na začetku kariere sem pogosto momljal in imel strašanski novogoriški naglas. Pa sem šel na tečaj k priznani radijski spikerki. Omenjamo samo dikcijo, torej kako jasno izgovarjaš besede, vendar ne gre samo za to. Gre tudi za trening glasu, za pravilno dihanje, pravilne naglase in pravilno postavitev tonov v stavku. Vsak stavek veliko lepše zveni, če veš, kje ga boš zaključil in pri zadnji besedi malo upočasniš tempo in znižaš višino za nekaj tonov. Vsem je jasno, da si lepo zaokrožil.

Zakaj omenjam vse te tehnične podrobnosti? Dobro opravljena konsekutiva ni stvar naključja in tudi ne v celoti vprašanje talenta, ampak dobro natreniranih tehnik. Ko se znajdeš v tako stresni situaciji, kot je tolmačenje pred veliko množico, v neposrednem prenosu na nacionalki, ko ugotoviš, da ne slišiš govornika, da ti je zmanjkalo črnila in da imaš verjetno nogavice napačne barve, ne moreš razmišljati še o tem, kako si boš zapomnil, kako boš prebral, kako se že reče tej in tej besedi po slovensko, kam postaviti naglas itd.

Tehnika je opora, in ko v celoti preide v navado, ko postane tvoja druga koža, si svojim možganom prihranil veliko napora in se lahko popolnoma osredotočiš na najpomembnejše delo v tistem trenutku: poslušaš, predelaš, prevedeš v glavi, si zapomniš in na koncu še poveš.

Dalajlama na obisku v Mariboru 2012, tolmači Peter Szabo.
foto: osebni arhiv Peter Szabo

Pa še zadnji trik. Samozavest je odvisna od odziva okolja. Obrazi ljudi in njihova drža ter reakcije v občinstvu se močno razlikujejo. Zelo težko boš samozavestno govoril in bil tudi prepričljiv, če boš gledal ljudi, ki odkimavajo, resno gledajo in po možnosti še klepetajo s sosedom. Takoj boš pomislil, da niso zadovoljni s tvojim prevodom, da negativno komentirajo tvoje delo itd.

V letih sem se naučil trik, za katerega so mi nekateri govorniki rekli, da ga tudi sami uporabljajo. V občinstvu iščem "kimavce". Iščem nasmejane, navdušene obraze ljudi, ki se strinjajo s povedanim in kimajo. Vsaj meni se tako zdi. Morda so veseli, ker imajo dober dan, ker so zaljubljeni ali so samo dobro jedli in se

sploh ne zmenijo za moje tolmačenje, vendar mene to ne zanima. Dajejo mi občutek, da navijajo zame, da mi pravijo "Bravo!" in mi kimajo v potrditev. To mi lajša delo in zato iščem tiste, ki kimajo, pa čeprav le zato, ker imajo Parkinsonovo bolezen.

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Kakšne so po vašem mnenju prednosti in/ali slabosti poklica tolmača?

Prednosti tolmačenja vidim predvsem v možnosti stalnega učenja, spremenljivem delovnem okolju tako v smislu prostora kot ljudi, kar človeka ohranja svežega, hkrati pa mu vedno znova predoča dobro staro filozofsko misel, ki seveda ni zrasla na mojem zelniku, jo pa rada uporabim: Vem, da nič ne vem.

Slabosti lahko kar izpeljem iz zadnje misli, nikoli namreč ne moreš z gotovostjo vedeti, da obvladaš zadevo. Dodatno slabost bi lahko našla v spremenljivosti okolja, ki zna prispevati k pomanjkanju intenzivnosti osebnih odnosov.

| Branka Božič |

Tudi James Bond kdaj potrebuje tolmača

V času mojega študija angleščine programa za tolmačenje še ni bilo. Še ta izraz mi je bil tuj, kaj šele, da bi vedela, kaj je konsekutivno in kaj simultano. Moja prva izkušnja je bila tolmačenje kitajske angleščine. Nekaj mesecev sem namreč delala za mojstrico chi gonga Wang Aiping. Kitajka je govorila kakšnih 15 minut, potem pa jaz, spet 15 minut. Njena preprosta angleščina sicer ni bila problem, a vse si zapomniti je bila prava gimnastika za možgane. Potem pa sem lepega dne izvedela, da si profesionalni tolmači pravzaprav kar na odru delajo zapiske! Aleluja! Zakaj le ta informacija ni prišla do mene kaj prej!

Prve bolj »uradne« konsekutive za Zavod za šolstvo ne bom pozabila. Nič hudega sluteč pridem malo »pomagat« našim strokovnjakom, da se bodo od kolegov iz Cambridgea naučili sestavljati teste za maturo – pa se znajdem na odru, saj bo zdaj plenarno zasedanje. Kakšen krst pred ministrom Gabrom in profesorico Grosmanovo, pri kateri sem imela še en izpit. Živa groza! Če ga zdaj kaj polomim, ne bom diplomirala! Da mi je srce tolklo kot budilka, bojda ni opazil nihče, a če ne bi bila pohvaljena, verjetno vso noč ne bi spala. In tako sem z užitkom delala vsak dan dva tedna, ne vem pa, koliko užitka so na maturi slovenskim pubertetnikom potem prinesli tisti testi.

Njegova Svetost Vishwaguru Mahamandaleshwara Paramhansa Swami Maheshwarananda na obisku pri ljubljanskem županu Zoranu Jankoviću, marec 2007, tolmači Branka Božič.
foto: Miha Fras

In lepega dne so me spet prosili za »pomoč«. Nič hudega sluteč se pripeljem na konferenco, ki jo je gostila moja nekdanja gimnazija v Kamniku. Organizatorji me usmerijo v en čuden »zabojnik«. A tu notri bom sedela? Ja, saj me nihče ne bo slišal! To bo pomota, sem začudena strmela v tehnika. Aja, kar sproti naj govorim? Ne vem, kako bo to šlo, no ja, lahko poskusim! Predavanje se začne in jaz takoj v peto prestavo! Pa saj to je kul! Lepo sedim, nihče ne bulji vame, če je treba, se lahko popraskam, pa malo popijem … res, kot kokoška v udobju svojega doma!

Kot samouk, ki se je končno poučil o osnovah tolmačenja, sem bila zelo hvaležna svoji vzornici Marjoli Zdravič. Prvič sem jo videla na odru, ko je bil Borut Pahor še predsednik Parlamenta. Njegov govor je bil zanimiv in pomenljiv. A ja, vendarle ne bo prevoda, sem si mislila, saj je kar govoril in govoril. Potem pa

Marjola pristopi k mikrofonu s svojimi zapiski na kar nekaj straneh in v briljantni angleščini pove vse od a do ž. Odprtih ust sem kar obstrmela. Kakšen nastop! In takrat me je prvič presunilo, kako plemenito je to delo. Biti glas nekoga pa s toplino in dostojanstvom zadeti prefinjenost sporočila, saj to je prava umetnost!

Pozdrav ljubljanskega župana Zorana Jankovića na otvoritvi mednarodne konference EISB (Entrepreneurship, Innovation and Small Business), september 2007, tolmači Branka Božič.
foto: Miha Fras

No, včasih je pa res prava umetnost razvozlati, kaj se je govorec namenil sporočiti, a to je že druga zgodba. Tolmačenje naj bi bil najzahtevnejši poklic, takoj za kontrolorji letenja. Ne vem, če to drži, a tolmači imamo zagotovo vzpostavljene posebne povezave med levo in desno možgansko polovico, ki pa jih navadni smrtniki ne premorejo. A tudi te še tako nezemeljske povezave ob poznih popoldanskih urah, ko govorci že sami več ne vedo, kaj so želeli povedati, izpuhtijo v neke druge dimenzije. Jezik se

začne zapletati, nastanejo pa prevodi s posebnim umetniškim vtisom, kot na primer tile iz kabine (različnih avtoric):

children with special needs – otroci s »*potrebnimi posebami*«,
for each source separately – za »*each*« vir posebej,
I didn't hang from the cross –Nisem visel s »*krosa*«.

Taki jezikovni škratki nam sicer ponagajajo, a smeh je dobrodošel tudi pri našem zahtevnem in odgovornem delu. Prav moj smisel za humor je botroval želji ambasaborja Unicefa, Rogerja Moora, da je ob obisku Ljubljane na kosilu želel, da sedim poleg njega, čeprav sem svoje delo že opravila. Šal prav o Jamesu Bondu sicer nisem poznala, a klepet z njim in njegovo soprogo mi je ostal v prelepem spominu. Kar nekaj je bilo še takih čudovitih tolmačenj legendarnih osebnosti, kot so Vanessa Redgrave, princ Andrew, princ Haakon, Mika Hakkinen in številni državniki. Ko je ob koncu najinega nastopa v Cankarjevem domu Vanessa Redgrave dejala: »Thank you, Branka«, je mojo mamo doma ob televizijskem sprejemniku skoraj kap od ponosa.

In tako sem tudi sama hvaležna za vse izkušnje, odlično sodelovanje s kolegicami, pa veliko srečo, da ob teh hudih umskih naporih še ohranjam zdrav um in pamet! No, vsaj zdi mi se ...

TOLMAČE SMO VPRAŠALI ...

Kiksi tolmačev?

Protestniki se v tolmaški ihti radi prelevijo v protestante.
Handel mit weißer Ware kaj hitro postane trgovina z belim blagom.
Pri tolmačenju iz angleščine radi postanemo vneti pristaši spolne preobrazbe: napovemo gospo X, pa vstane postaven gospod v polikani obleki in spregovori z nesramno lepim baritonom, ali pa napovemo gospoda Y, pa ni vrag, da zapiska brhka mladenka z globoookim dekoltejem ... ja, tolmači smo zelo inovativni.

Nekaj mnenj naših rednih poslušalcev

| Mojca Kleva |

Koper, 20. oktober 2012

Za zbornik Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije

Ob častitljivem jubileju, 40-letnici Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije, izrekam vašim članicam in članom svoje iskreno priznanje za nadvse pomembno delo. S tolmači in tolmačkami smo evropski poslanci in poslanke na neki način zelo povezani, saj nam v Evropskem parlamentu omogočajo, da razpravljamo in poslušamo razprave v svojem maternem jeziku. Slovenščina je tako kot drugih 23 jezikov povsem enakovreden uradni jezik Evropske unije. Naše delo je na tak način popolnoma pregledno in dostopno vsem Slovenkam in Slovencem, ki želijo spremljati delo Evropskega parlamenta. Člani in članice Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije so strokovno usposobljeni tolmači, ki svoje delo opravljajo zelo kakovostno in profesionalno, zato vam iskreno čestitam in želim, da bi tudi v prihodnje vaše delo ostalo enako kakovostno in zanesljivo kot doslej.

Mojca Kleva,
poslanka Evropskega parlamenta , S&D

Kvalitetno in pošteno delo poslanca/poslanke Evropskega parlamenta v multikulturnem in večjezičnem okolju Bruslja in Strasbourga je v praksi nemogoče brez aktivne in profesionalne podpore prevajalk oz. prevajalcev in tolmačk oz. tolmačev. Čeprav pišemo delovne dokumente, se o njih dogovarjamo oz. pogajamo le v nekaj delovnih jezikih, pa brez pravih prevodov preprosto ne gre. Slovenski prevodi gradiv, prilog in drugih dokumentov so nujen pogoj za kakovostno in odgovorno delo. Čeprav se zdi, da pogosto ne uporabljamo slušalk, pa je seznanitev z osnovnim gradivom veliko lažja, hitrejša in boljša, predvsem pa manj naporna, če se seznanimo z vsebino v maternem jeziku. Že res, da naši asistenti besedila preučujejo tudi v drugih jezikih, a zame bi bilo delo v treh odborih, ki zasedajo praviloma hkrati, nemogoče, če me ne bi oskrbovali s slovenskimi gradivi. Obseg informacij in relevantnih besedil je preprosto preobsežen.

Predvsem pa je slovenščina uradni jezik, zato bi me doma z razlogom spraševali, zakaj vsaj na plenarnem zasedanju ne govorim v svojem jeziku. Odkar je vsak naš nagovor dostopen še na YouTubu, moram govoriti slovensko. To počnem zavestno in pomirjen, vedoč, da bom deležen kvalitetne podpore iz tolmaške kabine 20. V prejšnjem mandatu še ni bilo vedno tako, pa tudi direkten prevod je vse kaj drugega, kot pa zamik zaradi releja, ki prinaša izgube ter stransko škodo.

Pogosto se mi zgodi, da med zasedanjem odborov berem eno in poslušam še drugo besedilo, zato mi slovenski prevod v slušalkah tako sočasno delo ne le olajša, ampak predvsem omogoča. V dveh jezikih hkrati težje in počasneje, pa tudi slabše sledim in razmišljam. So pa tudi kolegi, ki jih preprosto ni mogoče razumeti, jim slediti. Zlasti tisti, ki ne govorijo drugih jezikov, ne razu-

mejo logike tolmačenja, tehnologije, govorijo prehitro, mnogi še v izrazitem dialektu. Tudi takih z govornimi napakami ni malo. V vseh teh primerih je glas tolmača/tolmačke pravi balzam za moja ušesa in glavo, saj me hkrati pomirja in spodbuja. S prevodi je vse lažje in bolje, prijetneje in bolj kvalitetno. Potrebujemo in potrebujete Zbornik, ki je pred vami. Hvala vsem, katerih znanje, delo in izkušnje so vtkane v ta projekt.

Jelko Kacin,
poslanec Evropskega parlamenta, ALDE

Spoštovani člani slovenskega Združenja tolmačev,

ob 40. obletnici ustanovitve vašega združenja vam prisrčno čestitam. V tem času ste simultano ali konsekutivno tolmačili na neštetih pogovorih in konferencah. Brez vas ne bi bilo številnih stikov, neštetih pogajanj in razgovorov, če pa že, bi bili le v okrnjeni obliki, glede na jezikovne sposobnosti pač. Kako bi lahko EU sploh delovala brez tolmačev? S svojim jezikovnim znanjem, sposobnostjo vživljanja, razumevanjem konteksta skrbite za to, da med udeleženci pogovorov ali konferenc ne prihaja do nesporazumov. Čeprav so jezikovni računalniki danes že zelo razviti, še dolgo časa, in o tem sem prepričan, ne bodo dosegli sposobnosti „človeškega tolmača“, ki zna uporabiti ustrezen izraz v skupnem kontekstu ter posredovati tudi primerno razpoloženje. V 33 letih izkušenj na Zunanjem ministrstvu Zvezne republike Nemčije sem razvil veliko spoštovanje do vašega dela, še posebej, ker sem se tudi sam znašel v položaju, ko sem moral tolmačiti pogovore med ministri. Šele nekdo, ki je to kdaj poskusil, lahko oceni, koliko kompetentnosti in koncentracije zahteva to delo. Hkrati sta seveda potrebna tudi dobro poznavanje tematike in „lojalnost“ do govorjene besede. To pa velja za obe smeri. K temu še majhna anekdota iz daljne dežele: Enkrat sem že doživel, da je neki predsednik vlade naredil uvod v svoja izvajanja in potem rekel tolmaču: »... in tako dalje in tako dalje, saj veš kaj sledi ...« In je vedel.

Vsem tistim, ki ste že tolmačili za Nemško veleposlaništvo oz. za obiskovalce iz Nemčije, bi se rad na tem mestu prav prisrčno zahvalil. Za naslednjih 40 let pa vam vsem želim veliko uspeha.

Lep pozdrav,
Werner Burkart, Veleposlanik Zvezne republike Nemčije

Prevod je pripravila Evelyn Dreo.

Fotogalerija

Tolmači sodelujemo pri najrazličnejših dogodkih kot so dogodki na najvišji ali malo nižji politični ravni, strokovne mednarodne in domače konference, kongresi tako doma kot v tujini, najrazličnejša srečanja na področju gospodarstva, znanosti, kulture in številnih drugih področij, pa tudi na delovnih sestankih v sejnih dvoranah ali pa kar na terenu. Nekaj utrinkov smo zbrali v fotogaleriji.

BRANDT V MARIBORU

Predsednik zahodnonemške socialdemokratske stranke, predsednik socialistične internacionale in predsednik komisije sever—jug Willy Brandt je včeraj prispel na uradni in prijateljski obisk v Jugoslavijo.

Visokega gosta so na mejnem prehodu v Šentilju pričakali izvršni sekretar predsedstva CK ZKS Franc Šetinc, sekretar občinskega komiteja ZK Maribor Jože Florjančič in predsednik občinske konference SZDL Maribor Vasja Lavrič. Po prisrčni dobrodošlici s šopkom cvetja se je Willy Brandt s spremstvom odpeljal v Maribor v hotel Slavija. Tu mu je Jože Florjančič na kratko orisal mesto ter mu izročil monografijo Maribora ter zbirko značk spomenika revolucije. Brandt pa se je podpisal v zlato knjigo gostov hotela Slavija. Po kratkem in prisrčnem pogovoru je Willy Brandt dejal: »Prijateljskega sprejema sem zelo vesel. Obisk je sicer kratek, vendar bolje kratek kot nikakršen. Najboljše želje za prihodnost.«

Willy Brandt, ki je gost predsedstva centralnega komiteja ZKJ, je nato odpotoval čez Ljubljano na Brione, kjer je včeraj že imel prve pogovore s predsednikom Titom.

N. Šoštarič

Willi Brandt na obisku v Jugoslaviji, tolmačila je Zdenka Turk.
vir: Večer 11. 7. 1979

Srečanje predsednika Tita in Enrica Berlinguer-ja, generalnega sekretarja Komunistične partije Italije, oktober 1978 v Herceg-Novem, tolmači Darja Flere, foto: osebni arhiv Darja Flere

Pogovori med Mitjo Ribičičem in italijanskim predsednikom vlade Bettinom Craxijem sredi 80. let, tolmači Darja Flere, foto: osebni arhiv Darja Flere

Obisk avstrijskega deželnega glavarja Christofa Zernatta v Sloveniji, april 1997, foto: osebni arhiv Helena Blatnik-Hauzler

Obisk njene visokosti, kraljice Elizabete II. V Sloveniji, oktober 2008, tolmači Veronika Pušnik, foto: osebni arhiv Veronika Pušnik

Srečanje konference odborov parlamentov EU za evropske zadeve (COSAC) na Brdu med predsedovanjem Slovenije Evropski uniji, maj 2008.
foto: arhiv Robotrade

X. zasedanje Alpske konference, Francija, marec 2009.
foto: osebni arhiv Tomaž Dietinger

Obisk predsednika Republike Avstrije, dr. Heinza Fischerja v Ljubljani, april 2011, tolmači Jana Veber. foto: Miha Fras

Tomaž Dietinger na tolmačenju v okviru seminarja mednarodnega podjetja, Avstrija, 2011.
foto: osebni arhiv Tomaž Dietinger

Tolmačenje v Evropskem parlamentu, foto: osebni arhiv Evelyn Dreo

Inšpekcijski pregled FVO na fitosanitarnem področju, konkretno na tej sliki smo odkrivali morebitna obolenja krompirja, foto: osebni arhiv Veronika Pušnik

Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije, 40 let
Jubilejni zbornik

Izdajatelj:
Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije
Trnovski pristan 2, 1000 Ljubljana
www.zkts.si
zkts@zkts.si

Facebook: ZKTS

Glavna urednica:
Jana Veber

Uredniški odbor zbornika:
Evelyn Dreo, Špela Urbas, Renata Zamida

Lektura
Joža Repar Lakovič

Oblikovanje:
Jana Kuharič

Fotografija na naslovnici:
Tomaž Dietinger

Tisk:
Demat

Naklada:
150 izvodov

Ljubljana, februar 2013

ZKTS se prijazno zahvaljuje partnerjem pri delu in podpornikom izida jubilejnega zbornika, podjetjem Robotrade d.o.o., Albatros kongresno-turistični servis d.o.o. in Electra trade d.o.o. (Bang&Olufsen Slovenija).

Zbornik lahko v elektronski obliki prebirate tudi na spletnih straneh ZKTS.

Albatros smo vodilni slovenski **profesionalni kongresni organizator (PCO)** in **DMC agencija**. Nudimo popolne organizacijske, finančne, konferenčne, tehnične in turistične storitve pri organizaciji mednarodnih kongresov, konferenc in poslovnih srečanj na področju celotne Slovenije.

Konferenčna tehnika
Nudimo tudi najem lastne **konferenčne tehnike (aparature za simultano tolmačenje in drugo opremo)** za izvedbo kongresov, seminarjev, simpozijev in drugih poslovnih ter družabnih dogodkov. Poleg same opreme poskrbimo tudi za **tehnično osebje**, ki poskrbi da je oprema ustrezno nameščena in pravilno deluje.

ZKTS
Združenje Konferenčnih Tolmačev Slovenije
Slovene Association of Conference Interpreters